

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

AL-XORAZMIY NOMIDAGI
URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

IQTISODIYOT FAKULTETI

“IQTISODIYOT” kafedrası

Tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo'llari
(ATIB “Ipoteka bank” misolida)

Bajaruvchi:  Sabirov Doniyor Normatovich

Rahbar:  o'qit. Yusupova I.

Urganch 2015

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI
IQTISODIYOT FAKULTETI
“IQTISODIYOT” kafedrası

BITIRUV MALAKAVIY ISHNI BAJARISH

BO`YICHA TOPSHIRIQLAR REJASI:

1. Talaba Sabirov Doniyor Normatovichga universitet rektorining 2014 yil “20” dekabr dagi 217-5 -sonli buyrug`i bilan bitiruv malakaviy ish bajarish uchun “Tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo`llari (ATIB “Ipoteka bank” misolida)” mavzusi tasdiqlangan.
2. Kafedra majlisining qaroriga binoan “Turizm” kafedrası o`qituvchisi Yusupova I. bitiruv malakaviy ishini bajarishga rahbar qilib tayinlangan.
3. Bitiruv malakaviy ishining tarkibiy tuzilmasi kirish, ikkita bob, xulosa va takliflar, foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati, 6 ta jadval va 6 ta rasmdan iborat.
4. Bitiruv malakaviy ish uchun ma`lumotlar O`zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari va nutqlaridan, O`zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo`mitasi va Xorazm viloyatini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish strategiyasi to`plamlaridan olindi.

Bitiruv malakaviy ishni bajarish jadvali

№	Bajarilgan ishning mazmuni	Bajarish muddati
1.	BMI mavzusi va ob'ektini tanlash	04.12.14
2.	Mavzu bo'yicha ma'lumotlarni to'plash	11.12.14
3.	O'quv-uslubiy manbalarni o'rganish	18.12.14
4.	BMI rejasini tuzish	22.01.15
5.	1-bobni tayyorlash	29.01.15
6.	2-bobni tayyorlash	05.02.15
7.	Korporativ hamkorlik ob'yektida muhokama qilish	12.02.15
8.	Xulosa va takliflar qismini tayyorlash	26.02.15
9.	BMI taqdimotini tayyorlash	12.03.15
10.	Dastlabki himoyaga tayyorgarlik	19.03.15

Bitiruv malakaviy ish rahbari:  o'qituvchi Yusupova I.

Bajaruvchi talaba:  Sabirov Doniyor Normatovich

2015 yil "19" mart

Topshiriqlar rejasi va jadvali kafedra majlisida 2015 yil "26" may da
tasdiqlandi (5-sonli bayonnoma)

Kafedra mudiri:  dots. Matyakubov U.

BITIRUV MALAKAVIY ISH BO`YICHA RAHBARINING MULOHAZALARI

Talaba: Sabirov Doniyor Normatovich

Bitiruv malakaviy ish mavzusi: “Tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo`llari (ATIB “Ipoteka bank” misolida)”

Bitiruv malakaviy ish hajmi: 67 -bet.

Tushuntirish qismi: Bitiruv malakaviy ishning tushuntirish qismida dastlab kirish qismi berilgan. Keyin 2 ta bob, 6 ta paragrafdan iborat asosiy qismda mavzuning mohiyati ochib berilib, ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Ishning tushuntirish qismi mavzu bo`yicha xulosa va takliflar bilan yakunlangan.

So`zlar soni: 13794 ta.

Mavzuning dolzarbligi: Bozor iqtisodiyotida banklar mutlaqo boshqacha printsiplar asosida tuzilib, ish olib bormoqdalar. Mulkchilik shaklidan qat`iy nazar korxonalar yoki boshqa biror xo`jalik sub`yekti endilikda asoslangan investitsiya va xo`jalik yuritish rejalarisiz, biznes rejasiz kredit unga tenglashtirilgan resurslarni ilgaridek ololmaydilar. Bundan tashqari kredit ma`lumki qaytib berish sharti bilan emas, balki tegishli foiz stavkalari hisobga olingan holda beriladi, bu esa mablag` oluvchilar zimmasiga avvalo o`z niyatlari bankka bu kreditlarni qaytarish muddatlariga rioya qila olishlari haqida jiddiy o`ylashlari kerak.

Hozirgi kunda har bir soha va tarmoqda investitsiya jarayonlarini faollashtirish masalalarini ilk bor tadqiq qilish amaliyotini “«Ipoteka bank»” ATIB misolida ko`rib chiqish, tanlangan mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Bitiruvchi umumkashiy va maxsus tayyorgarligining tavsifi: Bitiruvchi universitetdagi 4 yillik ta`lim jarayonida nazariy bilim olib, malakaviy amaliyotlar davrida ularni amaliyot bilan bog`lab, mukammal o`rgangan. Oxirgi 2 yillikda aynan mamlakatimizda tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo`llari bilan bog`liq masalalarini o`rgangan.

Bitiruvchi talabaning mustaqil ishni bajarish layoqati, maxsus adabiyotlardan foydalanish qobiliyati va shaxsiy xususiyatlari: Talaba bitiruv

malakaviy ishini bajarish bo'yicha berilgan barcha topshiriqlarni mustaqil bajardi, tijorat banklari faoliyatiga doir maxsus adabiyotlarni talqin qildi, ilmiy-ommabop jurnallardagi maqolalarni o'rgandi. U bilimga intiluvchan, tirishqoq va intizomli talaba.

Bitiruv malakaviy ishning ijobiy tomonlari: Mamlakatimizda tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo'llari bilan bog'liq bo'lgan va ularning moliyaviy hisobotlarini tahlil qilish ishlarini o'rgangan.

Bitiruv malakaviy ishga qo'yilgan talablarning bajarilishi darajasi: Bitiruv malakaviy ishiga qo'yilgan talabalar to'liq bajarilgan.

Bitiruv malakaviy ish rahbari:  "Turizm" kafedrası
o'qit. Yusupova I.

2015 yil "26" may

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

IQTISODIYOT FAKULTETI

“Iqtisodiyot (Makroiqtisodiyot)” ta’lim yo’nalishi

Sabirov Doniyor Normatovichning

bitiruv malakaviy ishiga

T A Q R I Z

Bitiruv malakaviy ish mavzusi: “Tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo’llari (ATIB “Ipoteka bank” misolida)”

Bitiruv malakaviy ish mavzusining dolzarbligi va berilgan topshiriqqa mosligi: Iqtisodiyotni modernizatsiyalash va aholi farovonligini oshirish sharoitida banklar mutlaqo boshqacha printsiplar asosida tuzilib, ish olib bormoqdalar. Mulkchilik shaklidan qat’iy nazar korxonalar yoki boshqa biror xo’jalik sub’yekti endilikda asoslangan investitsiya va xo’jalik yuritish rejalarisiz, biznes rejasiz kredit unga tenglashtirilgan resurslarni ilgaridek olmaydilar. Bundan tashqari kredit ma’lumki qaytib berish sharti bilan emas, balki tegishli foiz stavkalari hisobga olingan holda beriladi, bu esa mablag’ oluvchilar zimmasiga avvalo o’z niyatlari bankka bu kreditlarni qaytarish muddatlariga rioya qila olishlari haqida jiddiy o’ylashlari kerak.

Shunday ekan, bitiruv malakaviy ish mavzusi shu jihatlari bilan dolzarb va berilgan topshiriqqa to’la mosdir.

Bitiruv malakaviy ishning “Kirish” qismida va ilova qilingan materiallarning tarkibi va bajarilish sifati: Bitiruv malakaviy ishning kirish qismida mavzuning dolzarbligi, ishning maqsadi, vazifalari, ob’ekti, predmeti, metodlari, natijalarining ilmiy va amaliy ahamiyati hamda joriy qilinishi yoritilgan. Ishda belgilangan vazifalar to’liq bajarilgan.

Bitiruv malakaviy ishda ilmiy manbalar. Fan-texnika innovasiya yutuqlari natijalaridan foydalanilganligi: Ishlab chiqarish bilan innovatsion korporativ hamkorlikni amalga oshirish borasida “Iqtisodiyot” kafedrasida qoshida tuzilgan innovatsion guruhlarida kafedra ixtisoslashuviga mos zamonaviy korxonalar ilmiy-texnologik muammolarini o’rganish bo’yicha rejalashtirilgan ilmiy-tadqiqot ishlari

doirasida bajarilgan.

Bitiruv malakaviy ishning ilmiy-uslubiy va texnik iqtisodiy jihatdan asoslanganligi: Bitiruv malakaviy ishi UrDU "Iqtisodiyot" kafedrasida muhokama qilingan va himoyaga tavsiya etilgan (2015 yil "15" aprel dagi 4 -sonli bayonnoma).

Bitiruv malakaviy ishning ijobiy tomonlari. Berilgan tavsiyalarni ishlab chiqarishda va ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish imkoniyatlari: Bitiruv malakaviy ish natijalarida olingan ilmiy g'oyalar va amaliy natijalar Xorazm viloyati ATIB «Ipoteka bank» Xorazm viloyati filiali tomonidan amaliyotga tadbiiq etish uchun qabul qilingan va ma'lumotnoma olingan.

Bitiruv malakaviy ishidagi kamchiliklar: Bitiruv malakaviy ishda Mamlakatimizda tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo'llarining iqtisodiy va moliyaviy ahvolini belgilab beruvchi ko'rsatkichlar chuqur tahlil qilinmagan. Ish ayrim juz'iy kamchiliklardan ham xoli emas, ammo, ushbu kamchiliklar bitiruv malakaviy ishining dolzarbligini, nazariy ahamiyati va ilmiy saviyasini aslo pasaytirmaydi.

Taqrizchi:

ATIB «Ipoteka bank» Tinchlik filiali boshqaruvchisi:  Adambayev Q.

2015 yil "27" may

Bitiruv malakaviy ishni DAK tomonidan baholash mezonlari

№	Baholanadigan bo`limlar	Eng yuqori ko`rsatkich ball hisobida
1	BMIning "Kirish" qismida mavzuning dolzarbligi, maqsad va vazifalarning yoritilishi	10
2	Ishning asosiy (tushuntirish) qismining Nizom talablariga mos xolda bajarilishi	35
3	"Xulosa" qismida ilmiy-nazariy va amaliy tavsiyalarning mavjudligi	10
4	Ishni bajarishda mavzuga oid manbaalarning tahlili. Chet el adabiyotlaridan va internet materiallaridan foydalanish	10
5	Ishdagi ilovalarning mavzu mazmuniga mosligi	10
6	Ishni bajarishda grammatika qoidalariga amal qilinganligi	5
7	Himoyaga ish mazmunini bayon qila bilganligi. Savollarga berilgan javoblar darajasi	10
8	BMI mavzusi bo`yicha ilmiy-nazariy seminarlar va konferensiyalarda ma`ruza (axborot) bilan ishtiroki, maqola (tezis) nashr qilinganligi	10

* **eslatma:** har bir kafedraning xususiyatlari e`tiborga olingan holda baholash mezonlariga o`zgartirishlar kiritish maqsadga muvofiq.

Urganch davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti “Iqtisodiyot (Makroiqtisodiyot)” ta’lim yo’nalishining bitiruvchisi Sabirov Doniyor Normatovichning “Tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo’llari (ATIB “Ipoteka bank” misolida)” mavzusida bajarilgan bitiruv malakaviy ishi DAKning 2015 yil “16” *iyun* dagi majlisida himoya qilinadi.

Davlat attestatsiya komissiyasi bitiruv malakaviy ishga quyidagi o’zlashtirish ko’rsatkichlarini belgilaydi.

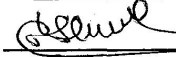
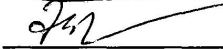
№	Baholanadigan bo`limlar	Eng yuqori ko`rsatkich ball hisobida	Komissiya belgilagan foiz
1	BMI ning “Kirish” qismida mavzuning dolzarbligi, maqsad va vazifalarning yoritilishi	10	
2	Ishning asosiy (tushuntirish) qismining Nizom talablariga mos xolda bajarilishi	35	
3	“Xulosa” qismida ilmiy-nazariy va amaliy tavsiyalarning mavjudligi	10	
4	Ishni bajarishda mavzuga oid manbaalarning tahlili. Chet el adabiyotlaridan va internet materiallaridan foydalanish	10	
5	Ishdagi ilovalarning mavzu mazmuniga mosligi	10	
6	Ishni bajarishda grammatika qoidalariga amal qilinganligi	5	
7	Himoyaga ish mazmunini bayon qila bilganligi. Savollarga berilgan javoblar darajasi	10	
8	BMI mavzusi bo`yicha ilmiy-nazariy seminarlar va konferensiyalarda ma`ruza (axborot) bilan ishtiroki, maqola (tezis) nashr qilinganligi	10	
Jami:		100	

Davlat attestatsiya komissiyasi majlisining qarori:

1. "Iqtisodiyot (Makroiqtisodiyot)" ta'lim yo'nalishining bitiruvchisi Sabirov Doniyor Normatovichning "Tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo'llari (ATIB "Ipoteka bank" misolida)" mavzusida bajargan bitiruv malakaviy ish uchun _____ lik o'zlashtirish ko'rsatkichi belgilanish va "_____" deb baholansin.

2. _____

DAK raisi: _____

a'zolari:  _____
 _____

2015 yil "16" iyun

Urganch davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti “Iqtisodiyot” kafedrası

Bitiruv malakaviy ish ___-sonli tartib raqam bilan qayd qilindi.

Bitiruv malakaviy ishni bajaruvchining ismi-sharifi: Sabirov Doniyor Normatovichning

Bitiruv malakaviy ishning mavzusi: “Tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo`llari (ATIB “Ipoteka bank” misolida)”

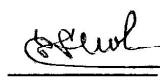
Ilmiy rahbarning ismi-sharifi: o`qit. Yusupova I.

Bitiruv malakaviy ish kafedraning 2015 yil “24” iyun dagi majlisi qaroriga muvofiq DAK majlisida himoya qildi.

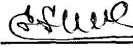
Bitiruv malakaviy ishga taqrizchi qilib UrDU Iqtisodiyot fakulteti “Turizm” kafedrası o`qit. Yusupova I. tayinlandi.

Kafedra mudiri:  dots. Matyakubov U.

Kafedraning bitiruv malakaviy ishni DAK majlisida himoya qilish bo`yicha tavsiyasiga roziman.

Fakultet dekani:  prof. Salayev S.K.

Urganch davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti “Iqtisodiyot” kafedrası
“Iqtisodiyot (Makroiqtisodiyot)” bakalavr ta’lim yo’nalishi

“TASDIQLAYMAN”
fakultet dekani 
prof. Salayev S.K.
“ ” _____ 2015 y.

BITIRUV MALAKAVIY ISH BO’YICHA TOPSHIRIQ

Talaba Sabirov Doniyor Normatovich

1. Ishning mavzusi: “Tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo’llari (ATIB “Ipoteka bank” misolida)”. 2014 yil “20” *dekabr* universitet rektorining ~~177~~-sonli buyrug’i bilan tasdiqlangan.

2. Ishni topshirish muddati: “16” *iyun* 2015 y.

3. Mavzu bo’yicha dastlabki ma’lumotlar beruvchi adabiyotlar ro’yxati

a) Karimov I.A. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari. - T.: O'zbekiston, 2009.

b) Karimov I.A. “2014-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2015-yilga mo’ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo’nalishlari”, “Xalq so’zi” gazetasi, 2015 yil, 17 yanvar, 11-son.

d) Banklardagi depozit hisobvaraqlardan naqd pul to’lovlarini uzluksiz ta’minlash kafolatlari to’g’risidagi O’zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori Q-№147. 05.08.2005 y.

e) O’zbekiston Respublikasi banklarida pul muomalasiga doir ishlarni tashkil qilish to’g’risidagi Yo’riqnoma O’zR AV 12.10.2004 y. 1156-4-son bilan ro’yxatga olingan O’zR MBB Qarori №14/7.

f) Abdullaeva Sh.Z. Bank ishi. T.: Sharq, 2003.

4. Ishning maqsadi: Tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo’llari bo’yicha nazariy-uslubiy tavsiyalar va amaliy takliflar ishlab chiqishdan

iborat.

5. Chizma materiallar ro`yxati: 6 ta jadval va 6 ta rasm

6. Ilmiy rahbar: "Turizm" kafedrası o'qit. Yusupova I.

BMI bajaruvchi talaba:  **Sabirov Doniyor Normatovich**

Kafedra mudiri:  **dots. Matyakubov U.**

**ИННОВАЦИОН КОРПОРАТИВ ҲАМКОРЛИК ҲАҚИДА
ШАРТНОМА № 15**

46.11.2015 2015 йил

Урганч ш.

Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида” ва “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”га қўшилган қонунлари ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 15 июлдаги “Иновацион лойиҳалар ва технологияларни ишлаб чиқаришга татбиқ этишни рағбатлантириш мақсадида қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-916-сонли Қарорининг ижросини таъминлаш мақсадида Ал-Хоразмий номидаги Урганч давлат университети номидан Иқтисодиёт факультети професс. С.К.Салаев (кейинчалик «УНИВЕРСИТЕТ» деб юритилувчи) бир томондан,

«КОРХОНА» деб юритилувчи) иккинчи томондан олий таълим, фан ва ишлаб чиқаришнинг инновацион корпоратив ҳамкорлигини ташкил этиш буйича мазкур шартномани

I. ШАРТНОМА ПРЕДМЕТИ

1. Томонлар жаҳон молиявий иқтисодий инқирозининг республика иқтисодиётига салбий таъсири бартараф этишни инobatга олган ҳолда ишлаб чиқариш ва бизнесни ривожлантириш мақсадида муаммоларни бартараф қилиш ҳамда олий таълим, фан ва ишлаб чиқаришнинг инновацион ҳамкорлигини йўлга қўйиш борасида Инновацион гуруҳлар тузиш орқали ҳамкорликда иштирок этиб борадилар.

2. Инновацион гуруҳ «УНИВЕРСИТЕТ» профессор-ўқитувчилари, аспирантлари ҳамда «КОРХОНА» вакилларида иборат таркибда тузилади.

3. Барча тадбирлар Инновацион гуруҳ томонидан, томонларнинг ўзаро ҳамкорлигида ишлаб чиқаришга тасдиқланган Инновацион ҳамкорлик режаси асосида амалга оширилади.

II. «УНИВЕРСИТЕТ» МАЖБУРИЯТЛАРИ

1. Инновацион гуруҳ таркибига соҳа олимлари, етуқ маъкаали кадрлар ҳамда иқтидорли кадрларни жалб этиш.

2. Инновацион гуруҳга илмий изланишлар ҳамда тадқиқот ишларини амалга ошириш учун шарт-шароитларни яратиб бериш.

3. «КОРХОНА»га ахборот-маслаҳат ва тадқиқотчилик хизматларини ҳамда унинг хизматлари муаммоларни ҳал қилишда қўшимча тузиладиган хўжалик шартномалари асосида иштирок кўрсатиш.

4. «КОРХОНА» ишчи ходимлари малакасини ошириш ҳамда қайта тайёрлаб бериш.

III. «КОРХОНА» МАЖБУРИЯТЛАРИ

1. Инновацион гуруҳ таркибига «КОРХОНА»нинг юкори малакали мутахассислари иштирок этиб таъминлаш.

2. Инновацион гуруҳ фаолиятини қўллаб-қувватлаш, турли тақдимот ва тадбирларни ташкил қилиш, ўтказиш, Инновацион гуруҳга илмий изланишлар ва тадқиқотларни олиб бориш учун шарт-шароитларни зарурий шарт-шароитларни яратиб бериш.

IV. МАХСУС ҚИСМ

1. Мазкур шартномага томонларнинг ўзаро розилиги билан ўзгартириш ва қўшимчалар киратиш мумкин.

2. Шартнома ўзбек тилида, бир хил юридик кучга эга бўлган ва томонларнинг ҳар иккаласида асл ва 2 нусхада тузилди.

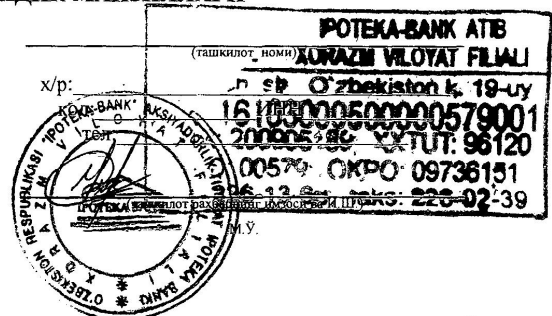
V. ШАРТНОМАНИНГ АМАЛ ҚИЛИШ МУДДАТИ

1. Шартнома беш йил муддатга тузилди ва имзоланган вақтидан бошлаб кучга киради.

VI. ТОМОНЛАРНИНГ ЮРИДИК МАНЗИЛЛАРИ

Давлат университети Урганч шаҳри,
Ал-Хоразмий, №14 уй. Тел/факс: 2262214
Тел: 226910860334017950100079001
Тел: 226651846 ОКОНХ: 92110
Вазирлиги Ғазначилиги
Тел: 226900300100001010
Марказий банк Тошкент ш. ББ ХККМ
Тел: 226122919 МФО: 00014
Иқтисодиёт факультети

проф. С.К.Салаев



Urganch Davlat Universiteti Iqtisodiyot fakulteti «Iqtisodiyot» ta'lim yo'nalishi bitkazuvchisi Sabirov Doniyor Normatovichning «Tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo'llari (ATIB "Ipoteka bank" misolida)» mavzusidagi bitiruv malakaviy ishida keltirib o'tgan taklif va tavsiyalarni ATIB Ipotekabank tomonidan o'rganib chiqish uchun qabul qilish to'g'risida

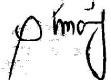
MA'LUMOTNOMA

«Iqtisodiyot» ta'lim yo'nalishi bitkazuvchisi Sabirov Doniyor Normatovichning «Tijorat banklarining investitsion faoliyatini oshirish yo'llari (ATIB "Ipoteka bank" misolida)» mavzusidagi bitiruv malakaviy ishida keltirib o'tgan ayrim taklif va tavsiyalari ATIB Ipotekabank Xorazm viloyat Tinchlik filiali tomonidan investitsion kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zahira ajratmalarining amaldagi darajasiga baho berish uchun quyidagilarga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- Investorlar mablag'larini jamlash va uy-joy qurilishini rivojlantirishni ta'minlovchi uy-joy sertifikatlarini amaliyotga joriy qilish;
- Iqtisodiyotning real sektorlarini xalqaro moliya tashkilotlari kredit tavsiyalari hisobidan kreditlash amaliyotini zamon talabiga javob beradigan darajada yo'lga qo'yish.

Bank faoliyatida qo'llash uchun foydalanishga qabul qilindi.

**ATIB "Ipotekabank" Xorazm viloyat
Tinchlik filiali boshqaruvchisi:**

 **Q. Adambayev**

MUNDARIJA

KIRISH	3
1-BOB BOZOR IQTISODIYOTIDA BANK TIZIMI VA BANKLARNING INVESTITSIYA JARAYONIDAGI ROLI	
1.1. Tijorat banklari faoliyatini tashkil qilishning huquqiy asoslari, tamoyillari va funktsiyalari	6
1.2. O'zbekistonda bank tizimi va uning rivojlanish bosqichlari	16
1.3. Tadbirkorlikni rivojlantirishda banklarning ahamiyati	25
2-BOB IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI INVESTITSION FAOLLIGINI OSHIRISH MASALALARI	
2.1. Bank kapitallashuv darajasini oshirishning samarali yo'nalishlari	31
2.2. ATIB "Ipoteka banki"ning investitsiya faoliyati natijalarining hozirgi holati tahlili	41
2.3. Bankning uzoq muddatli kredit mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari	56
XULOSA	63
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI	65

KIRISH

Mavzuning d lzarbligi. B z r iqtis diyotida banklar mutlaq b shqacha printsiplar as sida tuzilib, ish lib b rm qdalar. Mulkchilik shaklidan qat'iy nazar k r na yoki b shqa bir r o`jalik sub'oy kti endilikda as slangan inv stitsiya va o`jalik yuritish r jalarisiz, bizn s r jasiz kr dit unga t nglashtirilgan r surslarni ilgarid k l lmaydilar. Bundan tashqari kr dit ma'umki qaytib b rish sharti bilan emas, balki t gishli f iz stavkalari his bga lingan h lida b riladi, bu esa mablag' luvchilar zimmasiga avval o`z niyatlari bankka bu kr ditlarni qaytarish muddatlariga ri ya qila lishlari haqida jiddiy o`ylashlari k rak.

Pr zid ntimiz ta'kidlaganlarid k, o`Bank tizimidagi islohotlar iqtisodiyotimizning barqaror o`shish sur`atlarini ta`minlashda eng muhim omil bo`ldi. Buning natijasida tijorat banklarining jami kapitali 25 foizga oshdi. Bank tizimining mustahkamlanishi 2014-yilda Markaziy bankning qayta moliyalash stavkasini 10 foizdan 9 foizga, tijorat banklarining kreditlar bo`yicha foiz stavkasini ham shunga mos ravishda kamaytirish uchun zarur imkoniyatlar tug`dirdi. Banklar tomonidan faqat ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va texnologik yangilash dasturlarini moliyalashtirishga yo`naltirilgan kreditlar hajmi 2013-yilga nisbatan 1,2 barobar, aylanma mablag`larni to`ldirish uchun ajratilgan kreditlar esa 1,3-martadan ziyod oshdi¹.

Darhaqiqat, h zirgi kunda har bir s ha va tarm qda inv stitsiya jarayonlarini fa llashtirish masalalarini ilk b r tadqiq qilish amaliyotini o`l p t ka banko ATIB mis lida ko`rib chiqish, tanlangan mavzuning d lzarbligini b lgilaydi.

Mavzuning o`rganilish darajasining qiyosiy tahlili. B z r iqtis diyoti shar itida ususiy tadbirk rlikni riv jlantirishda banklarning r lini bah lash m z nlariga ko`pgina ch t ellik hamda mamlakatimizdagi iqtis dchi

¹ Karimov I.A. o`2014-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2015-yilga mo`ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo`nalishlari, o`Xalq so`zi gazetasi, 2015 yil, 17 yanvar, 11-son.

limlarning ilmiy ishlari bag'ishlangan. Bu iqtisodchi limlar, jumladan, .F.Juk v, .I.Lavrushin, T.N.N st r va, A.N.Ivan v va b shqalar.

O'zbekistonlik iqtisodchi limlar qatriga O'lmas v A, Sharif o'ja v M., G'ul m v S.S., Va ab v A.V., Jumay v N. ., F.Mullaj n v, T.Nurmur t v va b shqalarni kiritish mumkin.

Mamlakatimizda bank xizmatlar bazarining yillariga o'rganib chiqilmaganligi, mijozlarning bank xizmatlariga bo'lgan ehtiyojini tahlil qilish amaliyoti yaqin rivojlanmaganligi, bu sohada mavjud muammolarning muhimiyati shu kungacha e'tiborga olinmaganligi tadqiqotni amalga oshirishga turtki bo'ldi.

BMIning maqsadi bo'lib iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida O'zbekistonda banklarning investitsion faolligini oshirish bo'yicha ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

BMI vazifalari ilmiy ishning maqsadidan kelib chiqqan holda quyidagilardan iborat qilib belgilandi:

- tadbirkorlik faolligini rivojlantirishda banklar faolligidan foydalanishning nazariy asoslarini o'rganish;

- O'zbekiston Respublikasi bank tizimining muhimiyati, tuzilishi, shakllanish belgichlari va ularning tadbirkorlikni faollashtirishdagi o'rnini o'rganish;

- o'zbekiston banko' ATIB ning investitsion faolligini tadqiqot etish;

- banklar kapitallashuv darajasini o'stirish boshqarishini ta'minlash yo'llarini aniqlash;

- respublika miqyosida banklarda investitsion faolligini oshirish boshqarishida ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqish.

BMIning ilmiy asoslanganligi quyidagilardan iborat:

- mamlakatimizda mijozlarning bank xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlarini samarali qandirish maqsadida zamonaviy texnika vositalaridan foydalanish amaliyotini jadallashtirish taklif qilindi;

- O`zbekiston Respublikasi O`lpan t`ka bank` ATIB mis` lida bugungi kunda mij`zlarining bank` izmatlariga bo`lgan ehtiyoji va ularning q`ndirilishi h`lati tahlil qilindi;

- kichik bizn` sda tadbirk` rlik muhiti va tadbirk` rlik fa`lligiga ta`sir etuvchi` millar tizimi shakllantirildi;

- banklar` riv` jlanishining` as` siy` yo`nalishlari va unda` inv` stitsiya fa`lligini` shirish` b` rasida ilmiy` as` slangan va amaliy` ahamiyatga` m` lik taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

BMIning` b`y`kti qilib O`lpan t`ka bank` ATIB` ning` inv` stitsi` n` fa`liyati va uni` riv` jlantirish bilan` b` g`liq bo`lgan muamm` lar` lindi.

BMIning` pr`dm`ti bo`lib O`zbekiston` banklarining` tadbirk` rlikni` riv` jlantirishdagi` fa`lligini` shirish` b` rasida yuzaga` k`ladigan` iqtis`diy mun`abatlar his`blanadi.

Ishning` ilmiy` ahamiyati. Ishning` ilmiy` ul` salari va amaliy` tavsiyalari, natijalaridan, mat`riallaridan` liy` o`quv yurtlari talabalari uchun «Iqtis`diyot nazariyasi», «Mikr` iqtis`diyot», «Makr` iqtis`diyot», «Banklar` va bank fa`liyati», «Tadbirk` rlik va kichik bizn` s` as`slari» kabi fanlarni o`qitish jarayonlarida qo`llanilishi mumkin.

Ishning` qisqacha mazmuni. BMI` kirish, ikkita` b` b, ul` sa, f` ydalanilgan adabiyotlar ro`y`atidan ib`rat.

I-b` bda bank tizimi, banklarning` inv` stitsiya jarayonlaridagi` ishtir`kining nazariy-uslubiy` jihatlari yoritilgan.

II-b` bda bituruv` malakaviy ishining` b`y`kti bo`lgan O`lpan t`ka bank` ATIBning` fa`liyati va uning` inv` stitsiya jarayonlari tahlil` qilingan. Tij`rat banklarining` inv` stitsi` n` fa`lligini` shirish` masalalariga qaratilgan.

1-B B. B Z RIQTIS DIYOTIDA BANK TIZIMI VA BANKLARNING INV STITSIYA JARAYONIDAGI R LI

1.1. Tij rat banklari fa liyatini tashkil qilishning huquqiy as slari, tam yillari va funktsiyalari

Tij rat banklarining yuridik sha s sifatida fa liyati m natchilar, kredit rlar, umuman, davlat va jamiyat manfaatlariga jiddiy da ld r bo`lganligi tufayli uning tashkil t pishi uz q dav m etadigan jarayon his blanadi. Shu vaqt ichida bo`lgusi ta`sischilar o`rtasida o`zar mun sabatlar o`rnatiladi, bank ustav kapitali uchun zarur bo`lgan mablag`lar tayyorlanadi, rahbar sha slar, zarur hujjatlar tayyorlaydi, t gishli t kshiruvdan o`tkaziladi va h kaz lar.

Tij rat banklarini tashkil etish va tugatishning huquqiy as slari "Banklar va bank fa liyati to`g`risida"gi q nunda if dalangan. Shu q nunning 2-b bi "Banklarni tashkil etish va ular fa liyatini tugatish tartibi" d b n mlanib o`z ichiga 13 m dda(7-19 m ddalar)ni ladi .

Banklar r spublika hududida o`z fa liyatlarini Markaziy bank t m nidan b riladigan lits nziya as sida amalga shiradilar.

Banklarga lits nziya b rish O`zb kist n R spublikasining "Banklar va bank fa liyati to`g`risida", "O`zb kist n R spublikasi Markaziy Banki to`g`risida", "Aktsi n rlik jamiyatlari va aktsiyad rlar uquqini him ya qilish to`g`risida"gi q nunlar va b shqa q nunlari, hamda bankka m o`yoriy hujjatlarda b lgilangan talablar as sida amalga shiriladi.

Tij rat banklarini tashkil qilish 11 f vral 1999 yilda qabul qilingan "Banklarni ro`y atga lish va ularga lits nziya b rish tartibi to`g`risida"gi 630-s nli Niz m as sida lib b riladi.

Ushbu niz mda O`zb kist n R spublikasi hududida banklarni ro`y atga lish va ularga lits nziya b rish tartibi hamda shartlari b lgilab qo`yilgan bo`lib, tij rat banklari chiq yoki yopiq turdagi aktsi n rlik jamiyatlari shaklida tashkil etilishi mumkin.

Bank tashkil etish jarayoni bir n cha b sqichlarga bo`linishi mumkin.

1.Tayyorgarlik b sqichi.

2. Bankni davlat ro`y atidan o`tkazish bo`yicha.

Muassislar bank tashkil etish uchun dastlabki ru satn mani lganlaridan k yin lits nziya lish hamda bankni davlat ruy atidan o`tkazish uchun zarur bo`lgan tashkiliy-t nikaviy talablarni bajaradilar. O`zb kist n R spublikasi Markaziy banki t m nidan b rilgan dastlabki ru satn ma bir yil dav mida yuridik kuchga ega bo`lib, muassislar ushbu vaqt ichida barcha tashkiliy tayyorgarlik ishlarini amalga shirishlari va bankni davlat ro`y atidan o`tkazishni yakunlashlari l zim bo`ladi.

Bankni ro`y atdan o`tkazish va bank p ratsiyalarini amalga shirish uchun lits nziya b rish masalasi Markaziy bank talab qilgan barcha hujjatlar to`liq taqdim etilgan kundan b shlab bir y ichida hal etilishi k rak.

Bank p ratsiyalarini lits nziyalashga bo`lgan zarurat bankni mamlakat iqtis diy to`l v q biliyatiga ta`sir etishi bilan b g`liq. Bank p ratsiyalarini o`tkazuvchi amalga shirishi va ro`y atga linishi l zim. Tij rat bankni tashkil etilishida unga lits nziya b rilgandan k yin u lits nziya as sida bank p ratsiyalarini o`tkazish uquqiga ega bo`ladi.

Banklar mulkchilikning har qanday shakli as sida aktsiyad rlik jamiyati tarzida tashkil etilishlari mumkin. Har qanday yuridik va jism niy sha slar bank muassislari sifatida ishtir k eta ladilar. Har bir aktsiyad rning ustav kapitalidagi ulushi "Banklarni ro`y atga lish va ularga lits nziya b rish tartibi to`g`risida"gi Niz mda ko`rsatilishicha 2000 yilning 1 yanvaridan b shlab ustav kapitali umumiy miqd rining 20 %, 2001 yilning 1 yanvaridan b shlab 13% , 2002 yilning 1 yanvaridan b shlab 7% dan shmasligi b lgilangan. Shuningd k banklarning b shqa banklar ustav kapitalida ishtir kiga ru sat etilmaydi (amm sho`ba banklar tashkil etish bundan mustasn).

Banklarning aktsiyalarini lish q nun hujjatlarida al hida ko`rsatiladi. Bank muassislarining muhim ususiyatlaridan biri shundan ib ratki, bank aktsiyad rlari tarkibidan u ro`y atga lingan kundan b shlab bir yil m baynida chiqib k tish huquqiga ega emaslar.

Bank kapitalning eng kam miqd ri bankni ro`y atga lgunga qadar uning muassislari t m nidan to`lanishi k rak. Bu to`lanish k rak bo`lgan mablag`lar O`zb kist n R spublikasi Markaziy Banki yoki b shqa banklarda chiladigan jamg`arma his b varag`iga o`tkaziladi. Bank ustav kapitalining eng kam miqd ri Markaziy bank t m nidan Tij rat Banklari kapitalnish tarliligiga qo`yiladigan talablar to`g`arisidagi niz mda (949-s nli, 2000 yil 25 iyul) ko`rsatib b rilgan.

Bu niz mga ko`ra fa liyat ko`rsatayogan banklar ekvival nti 2 mln. AQSH d llaridan kam bo`lmagan summada umumiy kapitalga ega bo`lishi l zim.

Tij rat banklarining m hiyati va ularning fa liyat ko`rsatish as slari ular fa liyatini tashkil qilishning **as siy tam yillarida** o`z if dasini t padi:

1. Tij rat banklarinig kr dit r surslarini yaratishda ch tdan jalb qilingan r surslarga tayanib ishlash tam yili.

2. Tij rat banklarining haqiqatda mavjud mablag`lar ch garasida izmat ko`rsatish.

3. Bank fa liyatining to`la iqtis diy mustaqilligi.

4. Banklar fa liyatining tij rat tavsifi.

5. Mij zlar manfaatini him ya qilish.

6. Banklarning dar madligi va ular fa liyatining univ rsallashuvi.

Tij rat banklarining jalb qilingan mablag`lar d irasida kr dit

r surslarni tashkil qilish va ishlash tam yili bank fa liyatining p yd v ri his blanib, uning d p zit va m natlar jalb qilishga bo`lgan qiziqishlarini shiradi, passivlarni jalb qilish bo`yicha raq bat muhitining yuzaga k lishiga as s bo`ladi. Undan tashqari ch tdan jalb qilingan va qo`yilgan mablag`lar mutan sibligi banklarda d p zitlarni jalb etishga qiziqishni kuchaytiradi va bu mablag`lardan unumli f ydalanishga as s yaratadi.

Tij rat bankning ikkinchi va as siy tam yillaridan biri bu haqiqatda mavjud bo`lgan mablag`lar ch garasida izmat ko`rsatishdir. Tij rat banki b shqa bank vakillik his b raqamiga naqd pulsiz to`l vni amalga shirish, b shqalarga kr dit izmatini ko`rsatish va vakillik his b varag`ida q lgan q ldiq

ch garasida naqd pullik p ratsiyalarni bajarishi mumkin. Tij rat banklarining haqiqatda mavjud mablagʻlar ch garasida fa liyat ko`rsatishi d ganda, bankning nafaqat o`z r surs va kr dit qo`yilmalarining mutan sibliqi, balki bankning aktivlari bilan uning jalb qilingan mablagʻlari o`rtasidagi mutan sibliгинi ta`minlashi tushuniladi. Bunda avvalamb r, passivlar va aktivlar muddatlarining bir illigi in batga linishi l zim. Bin barin, agar bank mablagʻlarni qisqa muddatga jalb etgan bo`lsa va bu mablagʻlarni uz q muddatli ssudalarga j ylashtirsa, bankning majburiyatlari bo`yicha to`l vlarni o`z vaqtda amalga shira lishi bir muncha muamm lar bilan b gʻliq bo`lishi, bu esa o`z navbatida bankning m liyaviy h latiga salbiy ta`sir ko`rsatishi mumkin.

Bank aktivida risk darajasi yuq ri bo`lgan ssudalar miqd rining ko`payishi, bankning r surslari hajmida o`z mablagʻlar hissasining shirilishini taqaz qiladi. Shunga ko`ra, bank fa liyatini tartibga s luvchi iqtis diy n rmativlarni aniqlashda bank aktivlarining passivlarga mutan sib bo`lishini in batga lish l zim.

Bank q nun d irasida o`z r surslaridan mustaqil ravishda f ydalanishi mumkin, l kin uning aktiv p ratsiyalari hajmini ma`muriy taqiql v usullari bilan ch garalash mumkin emas.

Ma`muriy ch kl vlar bir martalik va favqul dli h llarda qo`llanilishi mumkin. Bu ch kl vlarni d imiy tarzda qo`llash bankning tij rat as slarining buzilishiga lib k ladi. Shunga ko`ra, banklar fa liyatini tartibga s lish uchun iqtis diy m o`yordlardan k ng f ydalaniladi. Tij rat banklarining jalb qilingan mablagʻlar d irasida kr dit r surslarini tashkil qilish va ishlash tam yili bank fa liyatining p yd v ri his blanib, uning d p zitlar jalb qilishga bo`lgan qiziqishini shiradi, passivlarni jalb qilish bo`yicha raq bat muhiti yuzaga k lishiga as s bo`ladi.

Undan tashqari jalb etilgan va qo`yilgan mablagʻlarning mutan sibliqi tam yili banklarda d p zitlarni jalb etishga qiziqishini kuchaytirish va bu mablagʻlardan unumlir q f ydalanishga qaratilgan. Bu tam yil as sida ishlash tij rat banklarni likvidligini shirishga yordam b radi.

Uchinchi tam yil bu bankning to'la iqtisdiy mustaqilligidir. Bu tam yilga asosan bank o'z va jalb etilgan mablaglardan mustaqil foydalanishi, mijozlar va muntazimlarni o'zi mustaqil ravishda tanlashi, kredit siyosatini mustaqil tuzishi va amalga oshirishi, faoiz stavkalarini mustaqil o'rnatishi va o'zgartirishi, daromadlarni mustaqil ravishda taqsimlashi va boshqa faoliyat turlarini mustaqil bajarishi mumkinligi ko'zda tutiladi. Banklar faoliyati to'g'risidagi amaldagi huquqiy-ma'rujlariga asosan barcha tijorat banklari o'z foydasi va daromadlaridan iqtisdiy jihatdan mustaqil foydalanishlari mumkin.

Tijorat bankning siliq to'lagandan keyingi qilingan foydasi aksionerlarning umumiy yig'ilishi qaroriga muvofiq taqsimlanadi. Aksionerlarning umumiy yig'ilishi bankning har turligi foydalarga ajratmalarining nisbati va miqdini, aksiyalarga to'g'ri keluvchi dividend summasini belgilaydi.

Majburiyatlari bo'yicha tijorat banki o'z mablaglari va mulki bilan javob beradi. Tijorat banki o'tkazadigan operatsiyalarning riskini o'z zimmasiga oladi.

Uchinchi tam yil asosida tijorat bank va mijoz munosabatlari yotadi, ya'ni bank ssuda berayotgan biznesmenlaridan daromad, risk va likvidlik darajalaridan ko'rib chiqqan holda javob beradi.

Tijorat bank faoliyatini libo'zlashning to'rtinchi tam yili bank faoliyatining tijoratlashuvi bo'lib, bunda banklarning tijorat bo'yicha vaqtincha bo'sh turgan pul mablaglari hisoblanadi. Bu pul mablaglari bankka tegishli bo'lmagan bo'lsada, faoliyati davomida bank ularni o'z nisbatida jaylashtiradi.

Bank tijorati kam investitsiya qilib ko'proq daromad olish tam yiliga asoslangani uchun, uning majburiyatlarining passivlaridagi ulushi kam bo'lishi kerak.

Tijorat banki kredit berish va investitsiyalarni moliyalashtirish jarayonida iljiboricha ko'proq daromad olishni mo'ljallaydi.

Undan tashqari bank faoliyatining avfsizligi ham bank tijoratining asosidan biri hisoblanadi. Bank har doim risk bilan bog'liq faoliyat ko'rsatadi.

Bank fa liyatida risk darajasi qancha kam bo`lsa va avfsizligi yuq ri bo`lsa, bankning dar madi ham shuncha ko`p bo`ladi.

B z r iqtis diyoti shar itida banklar fa liyatining yana bir muhim tam yili shundaki, bank iqtis diy tashkil t sifatida o`zining kapitali, dar madi bilan risk qilishi mumkin, l kin u mij zning dar madi yoki kapitali bilan risk qilishi mumkin emas. Qisqacha qilib aytganda, bank fa liyati "hamma narsa mij z uchun" d gan tam yilga as slangan bo`lishi k rak. Bu tam yil bank mij z uchun to`laligicha jav b b rish zarurligini bildiradi, uning dar madini taøminlaydi.

Mij zlar t m nidan qaraganda bank har d im sh rik tashkil t his blanadi. Sh riklik mun sabatlari ikki t m nning o`zar qiziqishlariga va r ziliklariga as slangan h lda amalga shirilishi l zimligi tufayli bank mij zlar manfaatini taøminlashni birinchi o`ringa qo`yishi l zim.

Tij rat banklari fa liyatining k yingi tam yili bu banklar ko`rsatadigan izmatlar va p ratsiyalarning univ rsallashuvi va div rsifikatsiyasi bo`lib, banklar f liyatining turli tarm q va s halarni qamrab lishini kam risklilik as sida yuq ri dar mad lishga yo`naltirilgan bo`lishi l zim.

Banklar qaysi mulk shakliga as slanganligidan qatøiy nazar ularning fa liyati yuq ridagi tam yillarga as slanadi.

ldingi paragrafda taøkidlanginid k banklar aktsiyad r jamiyat kabi chiq turdagi yoki yopiq turdagi aktsiyad r banklar bo`lishi mumkin. Aktsiyad rlar safiga kirish aktsiyalarni s tib lish yo`li bilan amalga shiriladi. Huquqiy va jism niy sha slar banklarning aktsiyad rlarini s tib lishi va aktsiyad rlar bo`lishi mumkin.

Baøzi tij rat banklari paylar (badallar) his bidan tashkil qilinishi mumkin. Bu turdagi banklarinng qatnashchilari ham huquqiy va jism niy sha slar bo`lishi mumkin.

ususiy banklar-jism niy sha slarning pul mablagødari his bidan tashkil qilingan banklar his blanadi.

Bajaradigan p ratsiyalariga qarab tij rat banklar-univ rsal va ma sus banklarga bo`linadi.

Univ rsal banklar ilma- il p ratsiyalar bajarish, har il izmatlar amalga shirish ususiyatiga ega bo`ladi. Ma sus banklar ma`lum yo`nalishlarga izmat ko`rsatib, o`z fa liyatini shu yo`nalishlarda yutuqlarga, samarad rlikka erishishga bag`ishlaydi. Bunday banklarga tarm qlarga izmat ko`rsatuvchi banklar, eksp rt-imp rt p ratsiyalarini lib b ruvchi banklar, inv stitsiya banklari, ip t ka-zamin banklarini kirishi mumkin.

J ylashish b lgisiga qarab tij rat banklar: alqar , r spublika, mintaqaviy, vil yat banklariga bo`linishi mumkin.

Tarm qlarga izmat ko`rsatishga qarab: san at, qurilish, qishl q o`jalik, savd va b shqa banklarga bo`linishi k rak.

B z r iqtis diyoti shar itda banklarning r li, ularning iqtis diyotga ta`sviri o`sib b rm qda. Kr dit muassislari, ah li, k r na, tashkil tlar, k mpaniyalarning bo`sh pul mablag`larini yig`ish va j ylashtirishdan tashqari, k r nalarining o`jalik fa liyatini tak millashtirishga yordam b radi va k r nalar fa liyatini kuzatib b rishi mumkin.

Banklar va uning kr diti yordamida mavjud kapital tarm qlar o`rtasida, ishlab chiqarish va mu mala s hasi o`rtasida, taqsimlanadi va qayta taqsimlanadi.

San at, transp rt, qishl q o`jaligi s hasida qo`shimcha inv stitsiyaga bo`lgan talablarni m liyalashtirib, banklar alq o`jaligida pr gr ssiv yutuqlarga erishishni ta`minlashi mumkin.

Tij rat banklarining iqtis diy r li uning fa liyat d irasining k ng bo`lishiga lib k ladi. Bu sababli tij rat banklari quyidagi funktsiyalarni bajaradi:

-vaqtincha bo`sh turgan pul mablag`larni yig`ish va ularni kapitalga aylantirish;

-k r na, tashkil tlar va ah lini kr ditlash;

-iqtis diyotda his b-kit blar va to`l vlarni amalga shirish;

-m liya-valuta b z rida fa liyat ko`rsatish;

-iqtisdiy-m liyaviy a b r tlar b rish va maslahat izmatlarini ko`rsatish va b shqalar.

Banklar bo`sh pul mablag`larini yig`ish va ularni kapitalga aylantirish funksiyasini bajara turib mavjud bo`sh pul dar madlari va jamg`armalarini yig`adi. Jamg`aruvchi (bo`sh pul mablag` egasi) o`z mablag`larini bankka ish nib t pshirgani uchun va bank bu mablag`lardan f ydalangani uchun ma`lum f iz his bida dar mad ladilar. Bo`sh pul mablag`lari his bidan ssuda kapitali f ndi vujudga k ladi va bu f nd iqtisdiyot tarm qlarni kr ditlash uchun ishlatiladi.

Tij rat banking bo`sh turgan mablag`larni jalb etish ularni kapitalga aylantirish funksiyasi as siy funksiyalardan his blanib, jalb etilgan mablag`lardan dar mad qarz mablag`lariga bo`lgan talab va taklif as sida shakllanadi.

Bankning v sitachilik p ratsiyalari b z r iqtisdiyoti tizimini riv jlantirish b rasida bank o`z fa liyatida risk va n aniqlikning ldini lishga shar it yaratadi. Pul mablag`lari bank v sitachiligisiz ham kr dit r va qarz luvchi rasida mu malada bo`lishi mumkin,amm bu bilan mablag`larni yo`q tish bilan b g`oliq risk darajasi shadi va mablag`larni o`z vaqtida qaytarib b rish muamm lari yuzaga k ladi. Bu muamm larning yuzaga k lishi shundan ib ratki, kr dit r va qarz luvchi bir-bir vi haqida tarli darajada ma`lum tga ega emasligi, mablag`larga bo`lgan talabning taklif bilan d im miqd ran va bir vaqtda t ng emasligidadir. Tij rat banklari mablag`larni d p zitga jalb etishi, ssuda b rishi mumkin. Bank o`z aktivlari bo`yicha k ng div rsifikatsiya usulini qo`llab m natlarni qaytara lmaslik riski darajasini kamaytirishi mumkin.

Iqtisdiy tizimni qayta qurish uchun as san va birinchi galda ichki o`jalik jamg`armalariga tayanish l zim. Tij rat bank m liya b z riga kr dit r surslariga talab bilan kirar ekan, nafaqat iqtisdiyotda mavjud bo`lgan barcha jamg`armalarni maksimal darajada yig`ishga, balki j riy ist om lni ch garalash bilan jamg`armani shakllantirishga samarali ta`sir ko`rsatm g`oi l zim.

Jamgʻarma mablagʻlarni shakllantirishda tijrat banklari d p ziti siyosatining taʼsiri katta. m natchilarga yuq ri f izlardan tashqari, bank kr ditlariga yuq ri kaf lat va ish nchlilik k rak. m natlarni qo`yishda avfsizlik bilan bir qat rda mij z tijrat bank fa liyati tarlicha maʼlum tga ega bo`lishi va bu bilan u bankni m liyaviy ahv liga bah b ra lishi mumkin.

Tijrat banklar fa liyatida as siy o`rinni k r na, tashkil tlarni, ah lini va turli subø ktlarni kr dilash egallaydi. Kr ditlash jarayonini tashkil qilishda bank m liyaviy v sitachi r lini o`ynaydi. U bo`sh turgan mablagʻlarni jalb qiladi va o`z n midan mij zlarga vaqtincha f ylanishiga b radi. Bank kr diti his bidan iqtis diyotning muhim tarm qlari-san at, qishl q o`jaligi, savd va b shqalar m liyalashtiriladi va ishlab chiqarishni k ngaytirishga as s bo`ladi.

Tijrat banklari shartn ma as sida bir-birlarining mablagʻlarini d p ziti, kr dit shaklida jalb etishlari, j ylashtirishlari, o`z ustavlarida ko`rsatilgan b shqa o`zar p ratsiyalarni amalga shirishlari mumkin.

Mij zlarga kr dit b rish va o`z zimmasiga lgan majburiyatlarni bajarish uchun mablagʻ tishmay q lgan taqdirda tijrat banklari kr dit r surslari lish uchun Markaziy bankka mur jat qilishlari mumkin.

Tijrat banklari p ratsiyalari bo`yicha f iz stavkalari ularning o`zlari t m nidan mustaqil b lgilanadi. Amm bu stavkalar davlat pul-kr dit siyosatining b sh yo`nalishlarida b lgilab b riladigan f iz stavkalari siyosatiga as slangan bo`lishi l zim.

B z r iqtis diyotiga o`tish davrida qimmatli q gø zlar b z rining ya shi taraqqiy etmagan b sqichlarida iqtis diyotda mavjud bo`lgan as siy m liyaviy r surslar banklarga m natlarni jalb qilish r qali amalga shiriladi.

Banklarning k yingi funktsiyasi bu mustaqil subø ktlarar to`l v p ratsiyalarini amalga shirish funktsiyasidir. R jali iqtis diyot davrida barcha to`l vlar bir davlat banki r qali amalga shirilgan, his b-kit blarni bunday tizimida to`l vlarni amalga shirishda davlat o`zi kafil bo`lardi. Mustaqil tijrat bank tizimini shakllantirish his b-kit b tizimini ajralishiga lib k ladi va banklar o`z zimmalariga ladigan risk darajasini ko`paytirdi. MF his b

varaqlaridan f ydalangan h lda amalga shiriladigan his b-kit blar o`rniga banklarar his bning k rr sp nd nt sch tlarga o`tishi ham risk darajasini ko`payishiga lib k ldi. Bunday shar itda tij rat banklar mij zlar his b-kit blar bo`yicha to`l vlarni o`z vaqtida amalga shirishilishi bo`yicha maso`ldir.

B z r iqtis diyotiga as slangan barcha mamlakatlarda tij rat banklar iqtis diyotining to`l v m anizmida takchi o`rin tutadi.

Mamlakatimiz iqtis diyot to`l vlarni amalga shirishni isl h qilish va riv jlantirish rqli mamlakatimiz to`l v tizimida tij rat banklarning o`rni k ngaym qda.

Undan tashqari tij rat banklar m liya-valuta b z rida fa liyat ko`rsatish, ya`ni qimmatli q gø zlar chiqarish va ularni j ylashtirish, s tib lish bilan shugøullanishi, mij zlarga har il a b r tlar, maslahatlar b rish bilan shugøullanishi mumkin.

Tij rat banklari yuq rida k litirilgan funktsiyalari as sida quyidagi p ratsiyalarni bajaradi:

-passiv p ratsiyalar;

-aktiv p ratsiyalar;

-bank izmatlari va v sitachilik p ratsiyalari;

-bankning o`z mablagølari his bidan amalga shiradigan p ratsiyalari va b shqa turdagi p ratsiyalarni bajaradilar.

1.2. O`zbekistonda bank tizimi va uning rivojlanish bosqichlari

O`zbekistonda iqtisodiyotini islohd qilishning Prezident Islom Karimov tomonidan ishlab chiqilgan tamoyillari jahon hamjamiyati tomonidan munosib bahalanadi. Kredit va valuta resurslaridan iqtisodiyotni tiklash va rivojlantirish maqsadlarida foydalanish siyosatini narx-navbarqarorlashtirish siyosati bilan muvofiq qo`shib olib o`zgarishlarning nazariy va amaliy hayotiy millatlar uchun o`ziga o`xshash juda muhim muhimliklardan biridir.

Bank dagan dastlab qaralganda juda qadimgi o`sha yil, 1917 yil bank biz o`ylaganchalik qadimgi emasdir. qadimgi ma`noda banklar pul saqlaydigan joydir (bankdir). Ammo bank so`zining tashkiliy ma`noga e`tibor beradigan bo`lsak, u qadimgi frantsuzcha «banque» va italyan «banca» so`zlaridan kelib chiqqan bo`lib «sarf kursisi», «stol» ya`ni pul almashtirish stoli (dokoni) dagan ma`noga anglatadi. Bunday tushincha tarixchilarning dastlabki banklar haqida to`plangan ma`lumotlariga to`la muvofiq keladi.

Bir q banklarning muhiyati bugungi kunga qadar to`liq o`zgarib ketdi. Buning asosiy sababi banklar tomonidan amalga oshirilayotgan va ular bajaradigan vazifalarning hamda funksiyalarning zamon talabiga mos ravishda kundan kunga o`zgarib turishi va rivojlanayotganligidir.

Banklar shakllangan paytdan boshlab to`shu kunga qadar juda uzquqevlyutsion yo`lni bosib o`tdi. Hozirgi zamon iqtisodiy adabiyotlarda banklarni turli kriteriyalar va tashkilotlarga qiyoslaniladi. Masalan, bank iqtisodiy kriteriyalar sifatida daimiy o`jalik yurituvchi subyektdir, banklar aksioner jamiyati kabi turli shakllarning vaqtinchalik bo`sh turgan pul mablag`larini o`ziga jalb qiladi va ularni boshqaradi.

Bank haqidagi fikrlarning eng muhimiyi bu uning muassasa yoki tashkilot sifatidagi bo`lgilash hisoblanadi. Bank muassasalari va tashkilotlari dagan tashkilotimiz biz hamma joyda uchratishimiz mumkin.

Biz rivojlanish sabatlariga o`tish bilan iqtisodiyotga ko`p ukladlik shakllanishi tijorat banklarini tashkilot etishga turtki bo`ldi. Biz rivojlanish iqtisodiyotiga o`tish munosabati bilan birinchi navbatda bank ishini tashkilot etish mazmuni

o'zgartirishga kirishildi. Ko'p t mli instruktsiyalar o'rniga bank ishlarini yuritish m t dik ko'rsatmalari tayyorlandi, kr ditlashni kr dit shartn masi as sida amalga shirish yo'lga qo'yildi, bir qat r p ratsiyalaridan bank naz rati lib tashlandi.

Banklarning ikki p gø nali tizimi payd bo'lishi pul mu malasi barqar rligini taøminlash zaruratining qibati bo'ldi, iqtis diyotning "s gø mligi" ko'p jihatdan ana shunga b gøliq edi. Pul aylanishini umumilliy darajada tartibga s lish huquqini lgan banklar k yinchalik yoki to'la davlat banklariga yo ud davlat bilan kam b gøliq bo'lgan banklarga aylanadi bu esa ularga davlat pul-kr dit siyosatini amalga shirish imk nini b radi.

Banklarning bajaradigan p ratsiyalariga qarab emissiya va tij rat banklariga bo`linadi.

Har qanday mamlakatda emissiya banklari kr dit tizimining markazi his blanadi, ularga davlat bankn talar chiqarish, emissiya uchun m n p liyalik huquqini b radi. Ular b shqa banklarni kr ditlaydi va shu maøn da banklarning banki sanaladi. Bizning mamlakatimizda kr dit tizimining markazi, emissiya banki va banklarning banki O`zb kist n R spublikasining Markaziy banki his blanadi.

Tij rat banklari bank tizimining quyi bo`gøni bo`lib, mij zlarga tij rat t m yillarida kr dit, his b-kit b izmatlari ko'rsatish yuzasidan b v sita vazifalarini bajaradigan mustaqil bank muassasa tarm qlaridan tarkib t pgan. Tij rat banklari amalda o`z mij zining o`jalik fa liyati izmati bilan b gøliq kr dit, his b-kit b va m liya p ratsiyalarini barcha turlarini bajaradi.

I tis slashish va kr dit, inv stitsiya p ratsiyalari vazifalarini alq o`jaligi s kt rlari bo`yicha taqsimlash r spublikamizdagi bank muassasalarini o`ziga s ususiyati his blanadi. Ularning fa liyati as san ustun tarm qlar: Pa tachilik va uning ma sul tini qayta ishlash bilan b gøliq ishlab chiqarishlarni, avt m bils zlikni, uy-j y qurilishini, savd ni va kaz larni riv jlantirishga qaratiladi.

Markaziy bank tijrat banklarining faoliyatini ustidan samarali nazorat qilish, muntazam va tartibli nazorat va aktsiyadrlarning manfaatlarini himoyalash maqsadida bank nazorati tizimini mustahkamlash yuzasidan muntazam ishlib bormoqda.

Bugungi kunda bank ishi barqarorligini asos bo'lgan Markaziy bankning barcha banklarni o'z vaqtida aniqlash va ularga iqtisodiy madad berish, ularning sinishiga yo'l ko'rsatish va tadbirlarini ko'rib bora bora, bankrotlik holatlarini kamaytirish va tizimli tavakalning oldini olishini ta'minlanmoqda.

Tijrat banklari ko'payib bormoqda. Markaziy bank tijrat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish, ular faoliyatini diversifikatsiyalash va universallashtirish maqsadida bunday ko'payishga ko'maklashmoqda. Birquburada hali ko'p ish qilish kerak.

Tijrat banki mahiyatini uning maqsad va vazifalarini yaqinroq tushunmaslik tijrat banklari faoliyatida eng ko'p tashvish uyg'otmoqda. Bu holat aniq shakllantirilgan va puqtalablangan rivojlanish strategiyasi yo'qligida o'z aksini topayapti. Bu banklar faqat shu kungifoydani o'ylamoqda. Bu esa qanday bo'lmasin tashvish, karam bo'lsa, hatt o'z mijozlari hisobiga berish maqsadi birinchi o'ringa quyilishini taqozo etayapti.

Tijrat banklari faoliyatining asosiy maqsadini umumiy ko'rinishda moliya xizmatlari taklif etish va ko'rsatish sifatida ifodalash mumkin.

Yangi banklarning muassislariga qo'yiladigan talablar Jahon banki, alqar valuta fondlari va boshqa nufuzli tashkilotlarning tavsiyanmalarini hisobga olib ishlab chiqilgan hamda g'arb mamlakatlarida qabul qilingan ehtiyoqlilik zarafatlariga mos keladi.

O'zbekistonda bank xizmatlari tarqalib bormoqda va ishlab bormoqda o'ziga davo tushirmagan moliyalar uchun imtiyoz hisoblanadi. Sarmoyaning eng past darajasiga qo'yiladigan talablar asta-sekin shirib bormoqda. Bunday yondashuv O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankiga tijrat banklarining faoliyatini samarali nazorat qilib turishga, banklarda vujudga

kladigan muammalarni oldindan ko'ra bilishga va ularni bartaraf qilish uchun o'z vaqtida chora-tadbirlar ko'rishga imkon beradi.

Ko'pchilik banklar aksiyad rlik jamiyatlariga aylantirilgan yoki shu shaklda chiqarilgan. Bu hlat qunlashtirib qo'yilgan. Rspublikaning yirik banklari aksiyad rlashtirilgan va davlat mulkchiligidan chiqarilgan.

Banklar fa liyatini tartibga s ladigan as siy m o'roriy hujjatlardan biri bank naz rati bo'yicha Baz lt qo'mitasi lib ishlab chiqilgan «Tij rat banklari fa liyatini tartibga s lish q idalari» h zirgi paytda oBanklar va banko fa liyati to'g'risidagi k nun qayta ishlagan va tak millashtirilgan; bunda yangi his b r jasi talablari va tij rat banklari aktivlarini tasniflashning yuq ridagi aytilgan tartibi his bga lindi. Unda bank sarm yasiga kattar q talablar b lgilanadi, yangi prud ntsial m o'rorlar, shu jumladan, banklarning qimmatli k go'zlar va inv stitsiyalar bilan o'tkazadigan p rtsiyalari bo'yicha, bir m natchiga to'g'ri k ladigan eng yuq ri tavakkalchilik bo'yicha m o'rorlar kiritildi.

Bank tizimini b z r iqtis diyoti talablariga muv fiq isl h qilish iqtis diyotni umuman isl h qilish bilan o'zviy b go'lanib k tadi.

Rspublikada o'tkaziladigan k ng ko'lamdagi ususiylashtirish dasturi iqtis diy fa llikning va bank kr ditlari va izmatlariga talabning shishini ta'aminlash l zim.

O'zb kist n bank tizimining o'ziga s ligi shunda ham ko'rinadi, rasman muayyan i tis sdagi (inv stitsiya, ip t ka, birja va b shqa) bank sifatida ro'y atga lingan ko'pgina tij rat banklari vujudga k lgan h latga ko'ra univ rsal bank sifatida fa liyat yuritishga majbur bo'lm qda, ko'pincha esa ddiy bank kr dit bitimlarini amalga shirish bilan kif yalanm qda. Shu bilan birga qarz mablag'larini budjetga jalb qilish maqsadida davlat qisqa muddatli bligatsiyalari (DKM) bilan b rgan sari fa lr q p ratsiyalar o'tkazishga diqqatini t rtm qda.

H zirgi kun iqtis diyotda banklar an'naviy tarzda fa liyatning bank s hasi d b tushiniladigan t r d iradagi izmatlar s gm ntida emas, balki m liyaviy izmatlarining ko'p tarm qli s hasida ish lib b rishida o'z if dasini

topgan yangi v q lik his bga linishi zarur. Moliyaviy xizmatlar sohasidagi o'zgarishlar bugungi kunda tashkilotlarga, faoliyatini, mijoz uchun raqobat, sarmoyada kvatligi kabi asosiy tushunchalar bilan bog'liq.

Tijorat banklari bozorida qarz mablag'larini shakllantiruvchi, tartibga soluvchi va boshqaruvchi eng muhim elementlaridan biridir. Shu munosabat bilan ular zimmasiga sarmoyalar saqlanishi va ko'paytirilishini, pullar samarali ishga solinishini, demak zarur daromadlar linishini ta'minlash vazifasi yuklatiladi.

Juda katta o'z sarmoyasiga ega bo'lgan tijorat banklari yirik investitsiya sifatida chiqishlari, ya'ni umuman alqo'jaligi rivojiga bvosita ta'sir ko'rsatishlari ehtimol tutilgan tarkibiy qayta qurish ishlariga aralashishlari va hatt iqtisodiyot tadbirlarining istiqbolilarini bog'lashlari mumkin.

Mulkni boshqarish va sarmoyah sil qilishning ancha hatt miqyoslardagi aksiyadorlik-huquqiy shakli maqomini tijorat banklari lar ekan, moliyabozorlariga jiddiy ta'sir ko'rsatishi ko'plab idinglar tadbirkorlik, firmalar va korxonalar tashkil etish, shuningdek qatnashuvchining turli shakllarini rivojlantirish asosida o'z faoliyatini ancha diversifikatsiyalashi mumkin bo'ladi.

Banklar faoliyatida tijorat ma'lum qidalarga asoslanadi. Ular rasida eng muhimi o'jalik yuritishdan foydalanish qidasi, iljib richa katta foydako'rish. Bir q tijorat bankida ko'p foydalanish chiklangan. Birinchidan katta marjadan quvish mijozlardan mahrum bo'lib qolishiga libklishi mumkin, chunki ular addan tashqari katta qo'yilgan stavkali kreditdan v z k chishlari mumkin, ikkinchidan banklarar raqobat sharitida boshqa tijorat banklari rasidan bir qadar samaraliroq ishlar uchun ancha arzon kreditlar taklif etilishi mumkin.

Daromadlilik (foyda kurish) qidasi sifatida shuni anglatadiki busiz bank mavjud bo'lmaydi. Bank tijoratining bu qidasi asosan "Arzon qo'shib olish, qimmatroqqa sotish" formulasi riqali amalga oshadi. Bir q bu qidaga madaniy yondashmoq lizim. U q nunchilikka tayanish, unga asl zid kimasligi, binobarin, bunda shunday shart-sharit yaratilishi k rakki har bir

bank o'zining tijrat ishlarini amalga shirayotganda bank izmati b z ri aqida bab-baravar a b r t lish imk niyatlariga ega bo'lsin.

Tijrat nuqtai nazaridan qaraganda b k r yotgan r surslar bo'lmasligi k rak. B shqacha aytganda bankning hamma pullari, barcha r surslari imk n qadar ishlashlari l zim. Bir q aqiqiy ahv l shundan ib rat bo'ladiki, mablag'larni bir qismi zahiraga qo'yiladi, u mu malada kamr q qatnashadi yoki umuman ishtir k etmaydi, yana bir qismi esa iqtis diyotni kr ditlash uchun mo'ljallanadi. O'z-o'zidan ravshanki bank bizn si nuqtai nazaridan qaraganda, bu g'ayritabiiy, shuning uchun ham birlamchi va ikkilamchi zahiralarga nisbatan kr ditlar salm g' qanchalik katta bo'lsa, f yda ham shunchalik ko'p k lishini bilib qo'ygan ma'qul.

B z r iqtis diyoti va jah n o'jaligi riv jlanishi bilan bank tizimi ham riv jlana b rdi. H zirgi shar itda banklar t b ra ko'pr q faqat s f bank p ratsiyalarini bajaradigan emas, shu bilan birga m liyaviy izmatlar ko'rsatadigan m liyaviy muassasalarga aylanm qda, bu bank balansida aks ettirilmaydi, l kin juda katta dar mad k ltiradi. Masalan: banklar valuta p ratsiyalarini bajarganda sarr flar-br k rlar sifatida mayd nga chiqadilar va katta miqd rda v sitachilik aqi ladilar. L kin bu p ratsiyalar bank balansida aks ettirilmaydi. R spublikada h zirgi paytda 30 dan rtiq yirik tij rat banklari qariyb 350 turdagi m liyaviy izmat ko'rsatm qda. Qayd etish j izki, bank tizimi ikki b sqichlidir. Birinchi b sqichda dunyo bank amaliyotida bo'lganidayoq Markaziy bank turadi, u banklar banki, davlat banki, emissiya banki va ltin-valuta zahiralarini b shqaruvchi bankdir. Tijrat banki o'z fa liyatini Markaziy bankda ro'y atdan o'tib lits nziya lganidan so'ng amalga shiradi.

Tijrat banki quyidagi p ratsiyalarni amalga shiradi:

1. Mij zlarning his b varaqalarini lib b radi.
2. Mij zlarga kassa izmati ko'rsatadi.
3. Mij zning t pshirigiga bin an naqd pulsiz his b-kit blarni bajaradi.
4. Qisqa yoki uz q muddatli kr ditlar b radi.

5. Shartnoma yoki pullik asosida buyurtmachining topshirigiga binan kapital qo'yilmalarni mablag' bilan ta'minlaydi.

6. Bo'sh pul mablag'larini d p zitalarini muamala jalb qiladi.

7. Ahlidan muamalalarni qabul qiladi.

8. Investitsiya p ratsiyalarini.

9. Lizing p ratsiyalarini.

10. Tijorat banki davlatning hamda boshqalarning qimmatbaho qog'zlarini arid qiladi va sotadi.

11. Rijiy valuta va qimmatbaho muamallarni arid qiladi va sotadi.

12. O'z mijozlari uchun kafolat va majburiyatlar bajaradi.

13. Budjetning kassa ijarasini.

14. Bank p ratsiyalari bo'yicha maslahatlar bajaradi.

Banklarning p ratsiyalari ularning boshqarilishi faoliyati orqali (vazifasi) amalga oshiriladi. Bunday vazifalarni o'zaro b g'oliq ikki turga bo'linadi.

Passiv (bank resurslarini shakllantirish bo'yicha p ratsiyalar). Aktiv (bunday resurslarni jaylashtirish hamda foydalanish bilan b g'oliq p ratsiyalar).

Bank resurslari o'ziga tegishli va jalb etilgan mablag'lardan vujudga keldi. O'ziga tegishli mablag'lar doimida banklar tasarrufidagi barcha resurslarning faqat unga katta bo'lmagan qismlarini tashkil etadi. Ularning asosiy qismi d p zitalar yoki banklarning mijozlariga qarashli muamallardan iborat.

Bankning aktiv p ratsiyalariga avval bajariladigan, foydali, ssudalar yoki (kr ditlar) kiradi.

Bank p ratsiyalari qat'ida investitsiya p ratsiyasi ham muhim rol o'ynaydi. Banklarning kredit bajarilish kabiligi nafakat ahli qo'lidagi bo'sh mablag'lar yigilishiga hamda korrupsiya va tashkilotlarning o'z pul mablag'larini ko'paytirilish qabiligiga b g'oliq. Bugungi kunda esa ahlining bankga bo'lgan ishonchiga hamda inflyatsiya darajasiga ham b g'oliq bo'lib bormoqda.

Banklarning kreditlash funksiyasi b z r iqtisodiyotiga o'tish shartida o'ziga asos rol o'ynadi. Agar biz bankning kreditlash

jarayoniga etib r b radigan bo`lsak, bank o`z navbatida mavjud k r nalarning m liyaviy h latlariga ham h lis na bah b rish kabi muhim ishni amalga shirm qda. Tij rat banklari o`z fa liyati bilan b z r iqtis diyoti talablariga m s ravishda ishlay ladigan tashkil tlarni o`z vaqtida mablagø bilan qo`llash va bunday tashkil tlarni aniqlash kabi muhim bir vazifani amalga shirm qda. Tij rat banklari kr ditlash jarayonlari r qali mamlakat iqtis dining riv jlanishiga ham juda katta hissa qo`shm qda. Bu banklarning qo`yayotgan kr dit qo`yilmalari turli tarm qlarga diff r ntsiyalashtirilgan.

Tij rat banklarining yana bir muhim funksiyasidan biri bu his b to`l vlarini amalga shirish funksiyasidir. Bugungi kunda k r na va o`jalikliarni o`rtasidagi his b-kit blarning as siy qismi pul o`tkazish yo`li bilan amalga shirilm qda.

His b-kit blarni t zlashtirish, jarayonlarni ish nchligini taøminlash hamda bu jarayonlar bilan b gøliq arajatlarni kamaytirish maqsadida tij rat banklari bugungi kunda k mpyut r t nikasi bilan jih zlanm qda. Bundan tashqari mamlakat bo`yicha j ylashtirilgan filiallar yordamida to`l vlar jarayoni yanada t zlashtirishga erishilm qda.

Bankning bo`limlari tarm gø barp etilishi kamida uchta as siy vazifani ko`zlaydi:

- * Umuman mamlakat iqtis diyoti manfaatlari:
- * Bank o`z infrastrukturasi riv jlantirish:
- * Bankning eng katta mij zlari manfaatlarini nazarda tutish.

Tij rat banklarining to`l vlarini amalga shirish funksiyasi r qali bugungi kunda yuridik sha slarning davlat budjetiga bo`lgan majburiyatlari naz rat qilinm qda.

Bundan tashqari banklar o`z mij zlariga m liyaviy br k r sifatida ham izmat ko`rsatm qda. Banklarning bunday funksiyalarni bajarishlari k r na tashkil tlarning qimmatli q gø zlar b z ri p ratsiyalarida qatnashishlari uchun qulay shar it yaratm qda.

Bugungi kunda, Respublika davlat mulkini ususiylashtirish bilan bog'liq jarayonlar keng o'rinlanganligi sababli, korxonalariga tegishli, qimmatli qog'ozlar bazariga nisbatan, davlat qimmatli qog'ozlar bazarida aktiv arakat qilm qda. Bu bazarida asosiy qatnashchilar sifatida tijorat banklari maydonga chiqm qda. Bu bazarida tijorat banklari o'zlarining brekrlilik funksiyalarini amalga oshirish bilan bir qatarda mavjud resurslarini hech qanday tavakalchilikka bermagan holda qisqa muddatlarga joylashtirish imkoniyatiga ega bo'lm qdalar.

Respublika iqtisodiyotiga kirib kelayotgan «Lizing» jarayonlari bugungi kunda ishlab chiqarishni tashkila va ta'minlash hamda qayta jihezlashda muhimligini ko'rsatm qda. Agar biz lizing xizmatlariga to'lanadigan foyiz bilan bank krediti bo'yicha to'lanadigan foyiz o'rtasidagi bog'liqlikga e'tibor beradigan bo'lsak, u holda lizing xizmatlarini bugungi kunda tijorat banklari tashkidan amalga oshirilishini yo'lga qo'yish qulay hamda muhimdir.

Tijorat banklari tashkidan lib birlayotgan bank faoliyatiga bugungi kunda «Trast» xizmatlari ham kirib kelm qda. Trast xizmatlari Respublika banklari uchun yangi hisobblansada uni o'zlashtirish shahida ko'plab ishlar lib birlm qda.

Yangi iqtisodiy sharoit o'z navbatida tijorat banklarining rivojlanishini ular ko'rsatayotgan xizmatlarga va bu xizmatlarning qay darajada tashkil qilinganligi bog'liq. Chunki ishlab chiqarishdagi kabi bank shahida ham raqobat ertami-kechmi o'z ishini bajaradi.

1.3. Tadbirk rlikni riv jlantirishda banklarning ahamiyati

B z r iqtis diyotiga o`tishi tufayli jamiyatda yangi m liyaviy siyosat ishlab chiqildi va ukumat t m nidan r al hayotda amalga shirilm qda.

Jamiyatdagi har bir iqtis diy fa liyatni b shlanishi davlatimizning tij ra banklari yaqindan turib m liyaviy yordami tufayli tadbirk rlarimiz riv jlanib, tak millashib b rm qda. 1991 yil 19 n yabrda qabul qilingan o`Davlat tasarrufidan chiqarish va ususiylashtirish to`g`risidao` gi O`zb kist n R spublikasining Q nuni o`Mulckchilik haqidao`gi q nuni ro`yobga chiqarish uchun shart-shar itni ta`minladi. 1993 yil 7 mayda o`Mulckchilik to`g`risidagi q nunga o`zgartirish va qo`shimchalar kiritish to`g`risidao`gi q nunda mustahkamlanib qo`yilgan q nunga muv fik faqat jism niy sha slargina emas, balki n davlat yuridik sha slar am mulk huquqining subo`ktlari d b e`tir f etiladi.

Mamlakatimiz Pr zid nti farm nlarining qabul qilinishi iqtis diy isl hatlar va to`zilmaviy o`zgarishlarni b sqichma-b sqich tam yiliga to`la m s k ladi, ususiylashtirish jarayonlarini yanada chuqurlashtirish, barqar r o`shish suro`atlarini kichik bizn s va ususiy tadbirk rlik subo`ktlari dar madlari ko`payishini ta`minlash imk nini b radi.

Kichik va ususiy tadbirk rlik k r nalarini as siy fa liyati banklar bilan chambarchas b g`dik bo`lib, ular lib b rayotgan fa liyat m-ashyoni s tib lish, ishlab chiqarilgan t varlar, ko`rsatiladigan izmatlarga haq to`lash, ish haqi bilan ishl vchilarni ta`minlash, turli t ifadagi k r nalar, firmalar, yuridik sha slar bilan bo`ladigan iqtis diy mun sabatlar ya`ni lingan f ydadan, dar maddan s liq to`lash, transp rt, k mmunal izmatlar uchun to`l vlarning barcha turlari, o`z navbatida linadigan kr ditlar ham b shqa his b-kiti blar ham banklar r qali amalga shadi. Shuni al hida ta`kidlash k rakki, mamlakatimiz mustaqillikka erishguncha bank va banklar bilan bo`ladigan turli iqtis diy mun sabatlar unchalik shk ra etilmas edi. Jah n o`jaligini muhim o`jalik yuritish qismi bo`lgan kichik va ususiy tadbirk rlik k r nalarini

barcha fa liyati banklar bilan b gʻlanganligi bugungi kunda ammaga maʼlum boʻlib q ldi. Shuning uchun ham riv jlangan mamlakatlarda, masalan, AQSHda bank tizimini fa liyati nih yatda riv jlangan boʻlib, tadbirk rlni aktiv iqtis diy fa liyat koʻrsatishida banklar barcha mulk shaklidagi k r nalarga k mpl ks ravishda izmat koʻrsatadi. Umuman bank p ratsiyalari passiv va aktiv p ratsiyalardan ib rat boʻlib, passiv p ratsiyalar pul mablagʻlarini maʼlum bir r yoʻnalishga safarbar etishga qaratilgan. Banklar passiv p ratsiyalar r qali jamgʻarmalarni va vaqtinchalik boʻsh turgan mablagʻlarni ishlab-chiqarishga safarbar etib f yda ladi. Aktiv p ratsiyalar turli arakt rdagi kr ditlarni b rish p ratsiyalari bilan b gʻdik boʻlib, quyidagi el m ntlari boʻyicha turkumlanadi:

1. Muddatlar boʻyicha kr ditlar 1 yillik qisqa mudatli va 1 yildan shganda uz q muddatlarga moʻljallangan boʻlishi;
2. Kr ditlarni ajmi boʻyicha kichik, oʻrta, yirik miqd rda har bir mij zga individual va m liyaviy imk niyatlarini his bga lgan h lda amalga shiriladi;
3. Ayrim turlari boʻyicha ma sus kaf latni tanlab tanlab kilmaydigan, gar v evaziga b rilmaydigan kr ditlar;
4. Kr dit rlni turlari boʻyicha yaʼni davlat, tij rat, ususiy va b shqa turlari boʻyicha b rish;
5. Zayomni turlari boʻyicha yuridik sha slar va ak z larga b rish;
6. Vaqtinchalik f ydalanish uchun inv stitsiya, ist øm l uchun, qarzlarni toʻlash as san eksp rt va imp rt p ratsiyalarini bajarish uchun b riladigan kr ditlar.

H zirgi b z r iqtis diyoti shar itida mulk egaligining kichik va ususiy tadbirk rlik shakli k r nalari oʻz fa liyatida turli banklar bilan mu malada boʻladilar. Bu jarayon avval ldingilaridan farq qilgan h lda ancha murakkab his blanadi, chunki ldingi jarayonlar as san k r nalar r qali bank oʻz fa liyatini lib b rganligi bilan arakt rlanadi. Tadbirk rlik fa liyati shakllanishi tufayli banklar ususiy mulk egalari va kichik k r nalar fa liyati bilan b gʻdiq p ratsiyalarni bajarishga oʻz imk niyatlarini safarbar etib b radilar.

Turli mulkchilik shartida respublikada kichik va ususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash to'g'risida 2005 yil 14 fevraldagi Vazirlar mahkamasining 55 qarorida O'zbekiston Respublikasidagi barcha tadbirkor banklarni kichik va ususiy tadbirkorlarga hisob shartlarini kun ichida ularni arizalari va kimiyatda ro'yatga olinganliklari to'g'risidagi guvohnamalar asosida boshqa kaksiz hujjatlar talab qilmay chishlari to'g'risida ko'rsatma berilgan. Bu qarorlar tufayli respublikada minglab kichik va ususiy tadbirkorlik korxonalarini barpo etilishiga imkoniyat yaratilib, bu sohada korxonalar soni kundan kunga ko'payib bormoqda. Shu bilan birga kichik va ususiy tadbirkorlar

korxonalar mulk egalari, tadbirkorlar bilan amkorlikda faoliyat olib boradigan bo'lsa, davlat valyutaparasitsiyalari olib borishga ruxsat berildi.

Respublika banklari bilan tadbirkorlar o'rtasida bo'ladigan shartnamlar, tovarlar savdosi, xizmatlar bo'yicha bo'ladigan to'lovlarini erkin korxonaparasitiashtirilgan valyutada amalga oshirish mumkin.

Tadbirkorlarni banklar bilan bo'ladigan parasitiyalarida turli erkinliklar berib ko'yilganligi shunda namoyon bo'lmog'andaki, ususiy tadbirkor o'z jamg'armasini O'zbekistonda turli banklarida o'z hisob shartida saqlashi, kredit va kassaparasitiyalarini bajarish huquqiga ega hisoblanadi. Banklar bilan tadbirkorlar o'rtasidagi munosabatlarda amal qilayotgan qonunlarga va shartnamlarga asosan pul o'tkazish yo'li bilan hisobkitoblari olib borish mumkin.

Banklar tadbirkor shartida pul mablag'lari, qimmatli qog'ozlar va boshqa muhim ahamiyatga ega bo'lgan hujjatlarni saqlashi bilan kafolatlanib boradi. Banklar tadbirkorlar va mijozlar bilan bo'ladigan

parasitiyalarda pul egasitomonidan topshiriq qog'ozlari bankka kiritilishi bilan uzog' 12-13 soat davomida kelingi parasitiyalar bajarilishi zarur.

Mulk egalari hisbiga pul o'tkazish tadbirkorlarimiz yoki mijozlarimiz tomonidan to'lov talabnamlar qo'yilganda mijozni 10 ish kuni mabaynida abar beriladi mijoz tomonidan aktsiyablangan bo'lsa shu kuni yoki shahar

ichida 3 ish kunida, vil yat ichida 5 ish kunida, respublika ichida 10 ish kunida bajarilishi lozim. Mijozning hisob raqamida mablagʻi boʻlmasa yuqoridagi koʻrsatilgan muddatlardan oʻtsa kartat kasiga tartib boʻyicha joylashtiriladi. Agar bir qonun shartlari boʻzilsa mijozga yillik foiz miqdorida bank jarima toʻlaydi. Bank mijozlarning arizasiga binon ularga tegishli p ratsiyalarni bajaradi. Banklar tadbirkorlarni Respublika Markaziy banki tomonidan kiritilgan oʻzgarishlarni, qoidalarni ayniqsa hisoblar boʻyicha naqd pulsiz tarzidagi p ratsiyalar boʻyicha oʻzgarishlar toʻgʻrisida tadbirkorlikni abardor qiladilar. Bank oʻz vaqtida mijozni kichiqib oʻtkazgan p ratsiyalari uchun, pulni oʻz toʻgʻri qabul qilganligi uchun bank aybdor sifatida har bir kun uchun mijozga oʻtqazilayotgan summani 3 foizi miqdorida jarima toʻlaydi. Bankni aybi bilan hisob hujjatlari yuqoridagi, mijozga hujjatda koʻrsatilgan summani har bir kuni uchun 3 foiz miqdorida bank jarima toʻlaydi.

Tadbirkor tomonidan bankka oʻz toʻgʻri maʼlumot berilgan boʻlsa (masalan, pul oʻtkazish boʻyicha mijozni adresini oʻz toʻgʻri koʻrsatilgan boʻlsa) mijozlar 5000soʻm jarima toʻlaydi, agar shu hali yana takrorlansa izmat faoliyat yurgizishi tutasatiladi. Tadbirkorlar bilan bank oʻrtasidagi kredit berish boʻyicha boʻladigan p ratsiyalar ikki tomon oʻrtasida imzolangan shartnoma asosida amalga shiriladi. p ratsiyalarni muvaffaqiyatli bajarish uchun har bir tadbirkor oʻBanklar va bank faoliyati toʻgʻrisidagi Respublika qonunlarini chuqur oʻrganib, unga rioya qilishi lozim. Buzur iqtisodiyotida tadbirkorlik korxonalarini hayoti va iqtisodiy faoliyati valuta ratsiyalari bilan bogʻliqligi maʼlum.

Tadbirkorlik korxonalarini tashqi iqtisodiy faoliyatini amalga shirishda ham milliy valuta hamda xorij valutasida p ratsiyalarni bajarishga toʻgʻri koʻlm qda. Ayniqsa, tashqi savd vosita valuta p ratsiyalari bilan bogʻliq hisoblanadi. Valuta p ratsiyalari valuta kursi boʻyicha ikki tomon valutasini nisbatini solishtirilib amalga shiriladi. AQSH dollari valuta kursida baza sifatida alqar maydonida qabul qilingan.

B shqa mamlakatlar valutasini kurs bo'yicha AQSH dollariga nisbatlanib o'zgarib turadi. Dollar kursi abadiy bo'lmay, bu ham o'zgarib turadi. Valuta kursini o'zgarib turishi har kuni ham bo'lishi mumkin. Shuning uchun banklar kursni bank faoliyatini o'zgartirish vaqtidagi yoki yopilishi vaqtidagi kurslar bo'yicha hisob-kitob ishlarini olib boradi. Valuta kursini o'zgarib borishi haqida har haftada matbuatda jadval berib boriladi. Bu a b r t tadbirkorlarni iqtisodiy faoliyatida muhim hisoblanadi. Valuta strategiyalarida asosiy o'rinni kredit, qimmatli qog'ozlar, valutani foydalanish maqsadida sotib olish va sotish kabilarni egallaydi.

O'jalik yuritish jarayonida hozirgi kichik va usuliy mulk egalari valuta hisob-kitob shartiga ega bo'lish huquqini olib, erkin tarzda valutani sotib olishlari ham mumkin. Tadbirkorlar o'z kompaniyalarini va tadbirkorlari bilan savd qilishlari natijasida valutani erkin sotib olish huquqiga ham egadirlar.

Umuman biz iqtisodiyotimizdagi yirik rivojlangan mamlakatlarni muvaffaqiyatli qilib olish uchun valutilarni mamlakat ichki bozorida harakat etishi uchun huquqiy imkoniyatlar yaratib boradi. Tadbirkorlar valuta bilan bog'liq bo'lgan faoliyatlaridan samarali foydalanib, o'z valutasiga yangi texnika va zamonaviy texnologiyalarini olib qilib, ishlab-chiqarish va xizmat ko'rsatish korxonalarida xizmatni sifatini oshirishga ishlab-chiqarish shartida sifatli mahsulot qilib chiqarib uning rivojlanishidan katta foydalanish imkoniyatlariga ega bo'ladi.

Kichik biznes va usuliy tadbirkorlikda bank kreditlarining rivojlanishini ko'rib chiqadigan bo'lsak, biz iqtisodiyotimizda ishlab-chiqarish va xizmat ko'rsatish korxonalarining asosiy kismini kichik biznes va usuliy tadbirkorlik subsektorini tashkil etadi. Chunki kichik korxonalar bizning shartiga moslashuvchan va kam harjat talab qiladigan sektor hisoblanadi. Umuman, bugungi kunda biz iqtisodiyotimizning muhim talabi o'z kam mahsulot sarflagan holda, ko'proq va sifatli mahsulot ishlab-chiqarish, ishlab-chiqarish va ehtiyojlarini to'la qondirish va shu asosida foydalanishdan iborat. Bunda ishlab-chiqarishni oshirish uchun kuch tadbirkorlikdir. Respublikamizda kichik biznes va usuliy tadbirkorlik subsektorini qo'llab-quvvatlash hamda ularning

riv jlanishi uchun barcha shart-shar itlar yaratilgan bo`lib, d imiy ravishda rag`batlantirish va iqtis diy jihatdan qo`llab-quvvatlash maqsadida, ularga turli il s liqlardan z d qilish hamda imtiyozli f iz stavkalarini qo`llagan h lda bank kr ditlaridan f ydalanish imk niyatlari b rilgan. L kin ularni tashkil etish sur`atlari, muttasil riv jlanib b rishi umum-iqtis diy hayotdagi o`rni b z r iqtis diyotining talablariga hali to`lik jav b b ra lmaydi. Kichik bizn s va ususiy tadbirk rlikni riv jlanish yo`llarida hali to`siqlar ko`p. B z rning nar -nav o`zgarishiga ta`sirchaanligi, ishlab-chiqarilgan ma sul tlarning sifati pastligi va b shqa siyosiy-iqtis diy muamm lar mavjudligi kr dit luvchining m liyaviy h latiga salbiy ta`sir kursatm qda.

2-B B. IQTISDIYOTNI M D RNIZATSIYALASH SHARITIDA TIJRAT BANKLARI INVSTITSIYANFA LLIGINI SHIRISH MASALALARI

2.1. Bank kapitallashuv darajasini shirishning samarali yo`nalishlari

Iqtisdiyotda tarkibiy va sifat o`zgarishlar davom etayotgan bugungi kunda banklar rurs kapitalining ko`payishi, bank izmatlari d irasining yanada jadal k ngayishi, innvatsi n t n l giyalardan f ydalanish evazigaraq batning kuchayishi, jah n m liya-bank tuzilmalari bilan al qalarning riv jlanishi va bank-m liya innvatsiyalari s gm ntida l yihalarning ishlab chiqilishi O`zbekist n zam naviy bank tizimining eng muhim tavsifi sifatida nam yon bo`lm qda.

Banklarning kapitallashuv darajasini va bank likvidligining shirilishi pir vardida ularning m liyaviy barqar rligini ta`minlash uchun mustahkam zamin yaratadi. Shu bilan birga, k ng ko`lamli isl h tlarni amalga shirishda banklarning inv stitsiya kr ditlari r qali ishtir kini ta`minlashning fa llashgani barqar r r surs bazasini shaklantiradi.

2012 yilning 1 yanvar h latiga ko`ra, r spublikamizda 30 ta tij rat banki fa liyat ko`rsatib, ularning 3 tasi davlat tij rat banki, 13 tasi aktsiyad rlik tij rat banki, 9 tasi ususiy bank va 5 tasi ch t el kapitali ishtir kidagi bank his blanadi. Ularning 822 ta filiali t m nidan r spublikamiz barcha hududlarida mij zlarga bank izmatlari ko`rsatib k linm qda. Bank muassasalari tarm g`ning k ngayib b rayotgani banklar o`rtasidagi raq bat muhitining kuchayishi hamda bank izmat turlari sifati va ko`lamining shib b rishiga imk n b rdi.

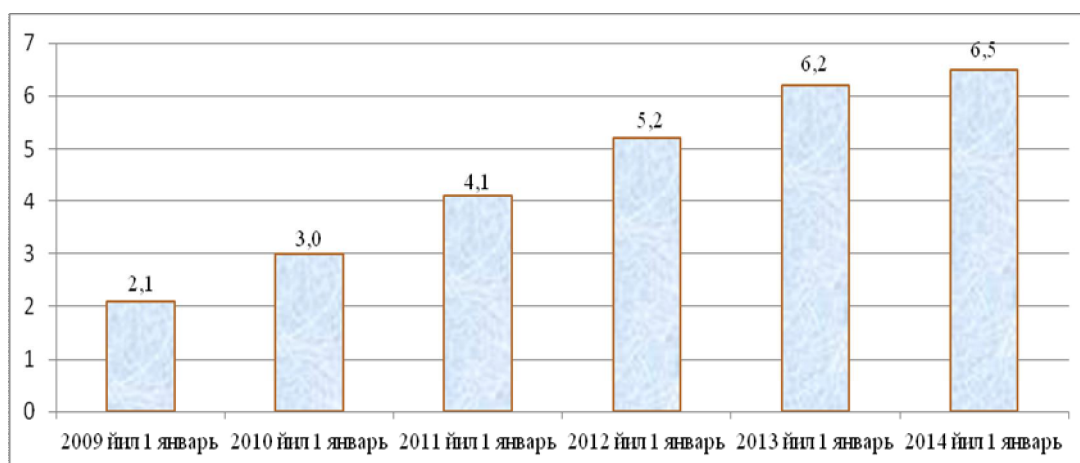
Tij rat banklari ldiga 2011 yil uchun b lgilab b rilgan ustuv r vazifalardan as siysi ham banklarning barqar rligini va kapitallashuv darajasini yanada shirish, takchi alqar r yting k mpaniyalari t m nidan qabul qilingan alqar m o`yorlar, m z n va standartlarga as slangan h lda, bank tizimini bah lash ko`rsatkichlarining zam naviy tizimini j riy etish

belgilangan edi. Ushbu vazifalar d rasida O`zb kist n R spublikasi Markaziy banki tij rat banklarining umumiy kapitalini qo`shimcha aktsiyalar chiqarish rqli 2011-2015 yillarda o`rtacha 2,1 martaga shirishni ta`minlash vazifasini qo`ydi.

Natijada bank tizimining m liyaviy barqar rligi va riv jlanish ko`rsatkichlari, alqar indikat rlar as sida tahlil qilinganda, yuq ri darajadagi bah larga muv fiq k ladi. Jumladan, bank tizimi kapitalining tarlilik darajasi ko`rsatkichi 24,2 f izni tashkil qilib, bu bank naz rati bo`yicha Baz l qo`mitasi t m nidan qabul qilingan alqar standartlarga nisbatan 3 bar bar ko`p bo`lgan darajani tashkil etdi.

2.1.1-rasm.

Tij rat banklari kapitalining o`sinh dinamikasi².



2.1.1-rasmdan ko`rinib turibdiki,so`nggi 4 yilda mamlakatimiz tij rat banklarining umumiy kapitali 2,5 bar bar ko`paydi va bugungi kunda 5,3 trilli n so`mdan shib k tdi.

2013 yilda banklar kapitallashuvini shirishning barcha v sitalaridan samarali f ydalanish, jumladan, qo`shimcha aktsiyalar va qarz qimmatli q gø zlarini chiqarish hamda j ylashtirish rqli ah li va o`jalik subø ktlarining bo`sh pul mablag`larini jalb qilish ko`lamlarini k ngaytirish natijasida tij rat banklarining umumiy kapitali hajmi 2012 yilga nisbatan 25 f izga shib, 2014 yil 1 yanvar h latiga ko`ra, 6,5 trln. so`mdan shdi. Bunda tij rat banklarining ustav kapitalini yanada shirish b rasida qabul qilingan

² O`zb kist n R spublikasi Markaziy banki ma`lum tlari.

O`zbekiston Respublikasi Prezidentining qararlari va ularda belgilangan tadbirlar ijrasining ta`minlanganligi muhim milliy bo`lib hisoblanadi.

O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2013 yil 29 martdagi «Mikro kredit banki» chiqarilgan aksiyadonlik-tijorat bankining kapitallashuv darajasini shirish bo`yicha qo`shimcha chora-tadbirlar to`g`risida»gi PQ-1945-s nli Qaroriga muvofiq, «Mikro kredit banki»ning ustav kapitali 40 mlrd. so`mga;

O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2012 yil 26 martdagi «O`zbekiston san`at-qurilish banki» chiqarilgan aksiyadonlik-tijorat banki kapitallashuv darajasini shirish bo`yicha qo`shimcha chora-tadbirlar to`g`risida»gi 83-s nli qaroriga muvofiq, «O`zbekiston san`at-qurilish banki»ning ustav kapitali 152 mlrd. so`mga shirildi.

- Shuningdek, O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2013 yil 16 maydagi «Agricultural bank» chiqarilgan aksiyadonlik-tijorat banki kapitallashuv darajasini shirish bo`yicha chora-tadbirlar to`g`risida»gi PQ-1966-s nli Qaroriga muvofiq, 2013-2014 yillarda «Agricultural bank»ning ustav kapitalini 123,8 mlrd. so`mga shirish belgilandi va shundan 2013 yilda 94,1 mlrd. so`mlik mablag`lar «Agricultural bank» ustav kapitaliga yo`naltirildi.

Umumlanib aytganda, 2013 yilning o`zida tijorat banklarining ustav kapitalini shirish maqsadida jami 534,5 mlrd. so`mlik qo`shimcha aksiyalar investitsiyalar rasida joylashtirildi. Bunda muvofiq qo`shimcha aksiyalarning 25 foizidan kam bo`lmagan qismi «Tashkilot» Respublikasi fond birjasi orqali birlamchi chiqarilgan savdlarda joylashtirib berildi.

Yurtimizda, 2008 yildan boshlab tijorat banklari tashkilotidan alqar ruyting olish uchun «Mudis», «Fitch Ratings», «Standard and Poors», «Transnational Faysal Bank Vich», «Japan Credit Rating Agency», «Rating Agency Malayziya» kabi nufuzli alqar ruyting kompaniyalari bilan o`zaro hamkorlik ishlari davom ettirildi.

Bugungi kunda mamlakatimiz bank tizimi alqar talablarga qat`iy javob beradigan eng barqaror tizimlardan biri sifatida faoliyat ko`rsatmoqda.

Buni «Standard & Poor's», «Moody's», «Fitch ratings» kabi alqar r yting ag ntlilari t m nidan so`nggi yillarda O`zb kist n bank tizimiga muttasil ravishda "barqar r yting darajasini b rib k linayotgani ham tasdiqlab turibdi.

2008 yilda r spublikamizda fa liyat yuritayotgan tij rat banklarining 12 tasi alqar «Mudis», «Fitch R ytings» va «Standart end Purs» r yting k mpaniyalarining «barqar r» r yting bah sini lishga erishgan bo`lsa, 2010 yilda ular 15 taga, 2011 yilda esa ushbu ko`rsatgich 23 taga tdi, bu banklarning aktivlari mamlakatimiz bank tizimi umumiy aktivlarining 98 f izini tashkil etm qda. 2011 yilda 6 ta tij rat bankining alqar r yting bah lari yana bir p gø naga ko`tarilgan bo`lsa, bank tizimi aktivlarining 62,7 f zini tashkil qiluvchi 5 ta yirik tij rat banki bir yo`la ikkita alqar r yting ag ntligi t m nidan o`z m liyaviy h latlari va fa liyat natijalari ij biy r ytinglar bilan tasdiqlanishiga erishdi. Shu bilan birga, 2011 yilning avgust yida oMudisö alqar r yting ag ntligi t m nidan O`zb kist n bank tizimi bo`yicha riv jlanish istiqb llarining o`barqar rø darajadagi r yting bah si qayta tasdiqlandi. oStandart end Pursö alqar r yting ag ntligi esa 2011 yilning n yabr yida O`zb kist n bank tizimini ij biy bah lab, uning r ytingini bir p gø na yuq ri ko`tardi. Bugungi kunda 17 ta tij rat banki aktsiyalari «T shk nt» f nd birjasi listingiga kiritilgan bo`lib, ushbu qimmatli q gø zlarning k tir vkasi birjada muntazam ravishda amalga shirilib, mmaviy a b r t v sitalari rqali eð n qilib b rilm qda.

Shuningd k, tij rat banklari t m nidan mu malaga chiqarilayotgan aktsiyalar hajmining 25 f izidan kam bo`lmagan qismi f nd birjasida birlamchi j ylashtirilib b rilm qda. ususan, 2011 yil dav mida tij rat banklarining 53 milliard so`mlik aktsiyalari «T shk nt» r spublika f nd birjasining birlamchi savd lariga chiqarildi.

O`zb kist n R spublikasi Pr zid ntining «Banklarning kapitallashuvini yanada shirish va iqtis diyotni m d rnizatsiyalashdagi inv stitsiya jarayonlarida ularning ishtir kini fa llashtirish ch ra-tadbirlari to`gørisida» gi

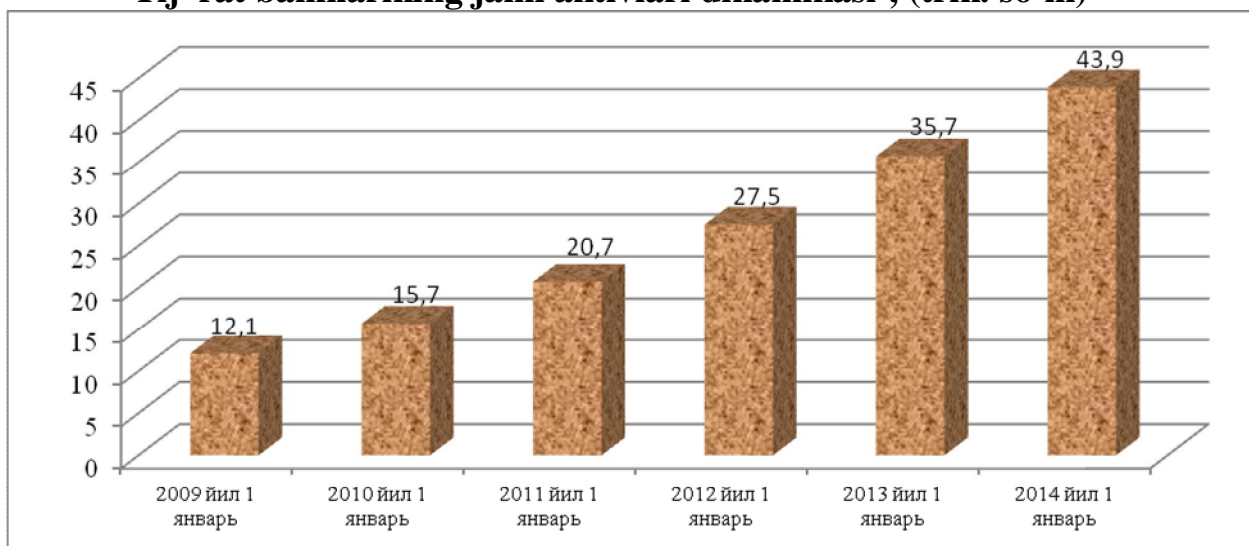
2007 yil 12 iyuldagi PQ-670 s nli va o'Bank tizimining m liyaviy barqar rligini yanada shirish va inv stitsiyaviy fa lligini kuchaytirish ch ra-tadbirlari to`g`risida o`gi 2010 yil 6 apr ldagi PQ-1317- s nli qar rlariga as san banklarning minimal ustav kapitallari miqd riga o`zgartirishlar kiritildi. Ushbu qar rlariga muv fiq yangi tashkil etilayotgan tij rat banklarining minimal ustav kapitali 2011 yilning 1 yanvaridan b shlab quyidagicha miqd rda b lgilab qo`yildi:

- Tij rat banklari uchun so`m ekvival ntida 10 milli n vr miqd rida;
- ususiy banklar uchun so`m ekvival ntida 5 milli n vr miqd rida;
- rijiy kapital ishtir kidagi banklar uchun so`m ekvival ntida 10 milli n vr miqd rida.

So`nggi yillarda O`zb kist n R spublikasi tij rat banklarining jami aktivlari yuq ri sur`atlar bilan o`sib k lm qda. Bu esa o`z navbatida banklarning likvid aktivlarining ham ij biy o`sishiga imk n b radi. Bank aktivlari 2012 yilga nisbatan 30 f iz o`sib, 2014 yilning 1 yanvar h latiga ko`ra 43,9 trilli n so`mni tashkil etdi.

2.1.2-rasm.

Tij rat banklarining jami aktivlari dinamikasi³, (trln. so`m)



Tij rat banklari 2013 yilda ham ustuv r vazifa etib b lgilangan mamlakatimiz iqtis diyotining raq batbard shligini shirish, yuq ri t n l giyalarga as slangan yangi k r na va ishlab chiqarish tarm qlarini

³ www.cbu.uz ó O`zR MBning rasmiy v b-sayti ma`lum tlar.

jadval rivjlanishini taʼminlashga qaratilgan keng koʻlamli chora-tadbirlarni amalga oshirdi. Natijada 2013 yilda iqtisodiyotning rivojlanishiga yoʻnaltirilgan kreditlarning umumiy hajmi 2012 yilga nisbatan 30 foizga oshib, jori yilning 1 yanvar holatiga, 26,5 trilli on soʻmni tashkil etdi.

Ushbu 2.1.2-rasmdan koʻrinib turganidk, bank aktivlari oʻtgan yilga nisbatan 32,4 foiz oʻsib, 27,5 trilli on soʻmga oʻtdi.

Respublikamiz tijorat banklari uchun 2011 yil ham, 2010 yil kabi, oʻziga oʻziga oʻzgarishlar va oʻzgarishlarga boy boʻldi. Bunda asosan tijorat banklarining barqarorligini taʼminlash va moliyaviy inqirozga qarshi kurashish borasida mamlakatimiz Prezidentining tashabbusidan qabul qilingan qarorlar va 2009-2012 yillarga moʻljallangan inqirozga qarshi choralar dasturi muhim ahamiyat kasb etdi.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2011-2015 yillarda Respublikamoliya-bank tizimini yanada isloh qilish va barqarorligini oshirish hamda yuqori alqar darajadagi koʻrsatkichlariga erishishning ustuvor yoʻnalishlari toʻgʻrisida 2010 yil 26 yanvardagi PQ-1438 sonli qarorining qabul qilinishi jahon va milliy iqtisodiyotda oʻzgargan moliyaviy ahvolda Oʻzbekiston bank tizimi rivjlanishining yangi bosqichini belgilab berdi.

Ushbu qarorga muvofiq:

1. Bazar qoʻmitasi tashabbusidan belgilangan alqar darajadagi talablarga asosan tijorat banklarining yanada kapitallashuvi, ushbu sohaga usuliy kapitalni jalb qilish, rivoj bazalarini oshirish, aktivlar sifatini yaxshilash, bank ishini takmillashtirish hisobidan banklarning moliyaviy barqarorligi va likvidligini oshirish;

2. Yetakchi alqar darajadagi kompaniyalari tashabbusidan qoʻllanadigan va alhida banklar va hamda butun bank tizimining butun dunyoda qabul qilingan baholash koʻrsatkichlari boʻyicha yanada yuqori darajaga koʻtarilishini boyktiv baholash imkonini beradigan alqar normalar, standart va mezonlar asosida alhida banklar va butun bank tizimi faoliyatini taʼmin qilish va

bah lashning zamnaviy tizimini joriy qilish kabi ustuvor vazifalar bajarilganligi bahalab berildi.

Jahon amaliyotida investitsion resurslarning asosiy manbalaridan biri ahamiyatli mablagʻlari (investitsiyalarni moliyalashtirish manbalarining 70 foizigacha) hisoblanadi.

Soʻnggi yillarda fuqarlarning tijorat banklaridagi mablagʻlarini himoyalash kafollatlarini taʼminlashga oid qoʻshimcha chora-tadbirlar, jumladan, tijorat banklarida ahamiyatli mablagʻlari shartlarini libtallashtirish hamda kafollatlarini taʼminlashga oid Prezident farmoyishlari va qatʼriband shaxs moliyaviy hujjatlar qabul qilindi. Shuningdek, ahamiyatli bank tizimiga ishonchini mustahkamlash, naqd pul mablagʻlarining bankdan tashqari aylanmasini qisqartirish, mamlakat iqtisodiyotini jadal rivojlantirish va ahamiyatli turmush darajasini oshirish uchun investitsion resurslarining gʻoyat muhim manba sifatida ahamiyatli erkin pul mablagʻlarini tijorat banklari mablagʻlariga jalbetish, ularning moliyaviy mustaqilligini taʼminlash, banklarda ahamiyatli mablagʻlarining yangi turlarini joriy etish, banklar faoliyatini jahon bank amaliyotiga yaqinlashtirish va pirvard natijada raqobatdoshligining yuqori darajasiga erishish bank tizimini asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi.

Shunga koʻra, soʻnggi yillarda Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining oʻrtijorat banklarida ahamiyatli mablagʻlari shartlarini libtallashtirish hamda kafollatlarini taʼminlashga oid qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida 2008 yil 21 fevralda, oʻrtijorat fuqarlarning Oʻzbekiston Respublikasi tijorat banklaridagi mablagʻlarini himoyalash kafollatlarini taʼminlashga oid qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida 2008 yil 28 yanvarda imzolangan farmoyishlari va 2009 yil 6 aprelidagi oʻrtijorat banklari d p ziti va oʻrtijorat subyektlari boʻsh pul mablagʻlarini jalbetishni yanada ragʻbatlantirishning qoʻshimcha chora-tadbirlari toʻgʻrisida»gi qarardagi jismiy shaxslarning banklardagi d p ziti hisobvaraqlariga qoʻyilgan pul mablagʻlarini oʻzlarining ishlariga koʻra va chakilsiz tasarruf etishlari mumkinligi, ahamiyatli bank tizimiga boʻlgan ishonchini mustahkamlash choralarini, mablagʻlar saqlanishi, bank siri,

mijzlarining birinchi talabidaroq ularning his b varaqlaridan mablaglar h ch qanday to`siqsiz b rilishini ta`minlash kaf latlandi.

Shuningd k, O`zb kist n R spublikasining o`Fuqar larning banklardagi m natlarini him yalash kaf latlari to`g`risida o`gi q nuni d irasida Fuqar larning banklardagi m natlarini kaf latlash jamg`armasi tashkil etilib, bu ah li uchun m natni qaytarib lish bilan b g`liq risk darajasining k skin pasayishiga lib k ldi. Fuq ralarning to`l vga q bilyatsiz bo`lib q lgan banklardagi m natlarini ushbu jamg`arma mablag`lari his bidan qaytarish m anizmi j riy etildi. Dastlab mazkur m anizmda bir m natchiga kaf latli haq to`lab b rish hajmi eng kam ylik ish haqining 250 bar bari miqd rida ch garalangan bo`lsa, 2008 yil n yabr yidan o`tib ran fuqar larning tij rat banklaridagi d p zit his b varaqlaridagi m natlari bo`yicha to`la hajmda haq to`lash kaf latlandi.

Bundan tashqari, O`zb kist n R spublikasining o`Bank siri to`g`risida o`gi q nuniga as san, mijzlar to`g`risidagi bankka ma`lum bo`lgan barcha ma`lum tlar bank siri ma`lum tlari t ifasiga kiritilib, ulardan q nunda b lgilanmagan har qanday maqsadda uchinchi sha slar t m nidan f ydalanish taqiqlandi. Yaratilgan kaf latlar ah li va o`jalik yurituvchi subo`ktlarning bank tizimiga bo`lgan ish nchini yanada shirdi va ularning banklardagi d p zitlari hajmining yuq ri sur`atlarda o`sishiga yordam b rdi.

Banklar t m nidan jalb qilingan jami d p zitlar hajmi yil b shiga nisbatan 36,3 f izga shib, 2012 yil 1 yanvar h lati bo`yicha 18 trilli n so`mni tashkil etdi. Banklardagi m natlar hajmining shishida ah li r al dar madlarining o`sishi hamda bank tizimining barqar rligi as siy mil bo`lgani h lda, banklardagi m natlarning to`liq qaytarilishi davlat t m nidan kaf latlangani va ulardan linadigan f iz dar madlari s liqdan z d etilgani bank d p zitlarini qulay, avf- atarsiz va barqar r dar madli m liyaviy instrum ntga aylantirdi.

Ah lining talab va ehtiyojlarini in batga lgan h lida, h zirgi vaqtda tij rat banklari t m nidan 400 dan rtiq j zibad r m nat turlari taklif etilm qda.

Natijada ah lining banklardagi pul mablagolari q ldigoi o`tgan yilning m s davriga nisbatan 1,7 trilli n so`mga yoki 1,4 bar bar rtib, 2012 yil 1 yanvar h latiga ko`ra, 6,2 trilli n so`mga tdi.

Ma`lumki, ah lining bank tizimiga ish nchi rtib b rayotgani banklar fa liyati samarad rligining muhim ko`rsatkichi his blanadi. Shu ma`n da, 2011yilda d p zitlarga 18 trilli n so`mdan rtiq, o`tgan yilga nisbatan 36,3 f iz ko`p mablagø jalb qilingani, jumladan, ah li d p zitlari 38,8 f izga shgani ayniqsa e`tib rlidir.

Ah li m natlarining tarkibida jamgøarma va muddatli m natlar ulushi 88,1 f izni tashkil etdi. Bu fuqar larimizning bank tizimiga bo`lgan yuksak ish nchidan dal lat b radi.

H zirgi kunda banklarimizning umumiy aktivlari hajmi ah li va yuridik sha slarning his b raqamlaridagi mablagølardan ikki bar bardan ham ko`pdir. Bu esa ushbu mablagølarni ish nchli him ya qilish hamda ularga o`z vaqtida va to`la hajmda izmat ko`rsatishni kaf latlaydi. Banklardagi

m natlar hajmining shishida ah li r al dar madlarining o`sishti hamda bank tizimining barqar rligi as siy mil bo`lgani h lida, ah li dar madi va far v nligini shirish b rasida ham sifat jihatidan chuqur o`zgarishlar yuz b rm qda.

Ah lining ish haqi va umuman, pul dar madlari barqar r shib b rm qda, uning arid q biliyati muttasil o`sm qda, fuqar larimiz ist øm l qiladigan mahsul tlar tarkibining sifati rtm qda.

O`zb kist n R spublikasi Markaziy banki pul-kr dit siyosatining ustuv r yo`nalishlaridan biri ham tij rat banklarining r surs bazasini d p zitlarni jalb etish r qali mustahkamlash his blanadi. Shu maqsadda, pul massasining maqsadli pr dm tlaridan k lib chiqqan h lida hamda tij rat banklari t m nidan uz q muddatli d p zitlar jalb qilinishini yanada ragøbatlantirish

uchun 2009 yilning 1 sentabridan majburiy zahira talablari tij rat banklari d p zitlarining muddatiga qarab tabaqalashtirildi. Jumladan, majburiy zahira talablari muddati 1 yilgacha bo`lgan d p zitlar bo`yicha 6 15 f iz, muddati 1 yildan 3 yilgacha bo`lgan d p zitlar uchun 6 12 f iz, muddati 3 yildan ortiq bo`lgan

d p zitlar bo`yicha 6 10,5 f iz miqd rida o`rnatiladi.

Majburiy zahira talablari m anizmiga kiritilgan o`zgartirishlar ah li mablag`larini d p zitlarga jalb etish samarad rligini yanada shirdi.

Shuningd k, banklarning r surs bazasini mustahkamlash maqsadida banklar t m nidan uz q muddatli bligatsiya va d p zit s rtifikatlarining mu malaga chiqarilishiga al hida e`tib r qaratilm qda. Jumladan, 2011 yilda tij rat banklari t m nidan 204 milliard so`mlik uz q muddatli bligatsiyalar inv st rlar o`rtasida j ylashtirilgan bo`lsa, ah li va o`jalik yurituvchi subø ktlar o`rtasida j ylashtirilgan bank d p zit s rtifikatlari hajmi 427 milliard so`mni tashkil qildi.

O`zb kist n R spublikasi Pr zid ntining 62011-2015 yillarda r spublika m liya-bank tizimini yanada isl h qilish va bar qar rligini shirish hamda yuq ri alqar r yting ko`rsatkichlariga erishishning ustuv r yo`nalishlari to`g`risida 6gi 2010 yil 26 n yabrdagi PQ-1438 s nli qar rida ham tij rat banklarining d p zit siyosati bilan b g`diq al hida vazifalar b lgilan bo`lib, unda m natchilar uchun kaf latlarni kuchaytirish hamda ah li va rijiy inv st rlarining bank tizimiga bo`lgan ish nchini yanada mustahkamlash, yangi j zibad r m nat va d p zitlar turlarini j riy qilgan h lda, ah li va o`jalik subø ktlarining bo`sh pul mablag`larini bank aylanmasiga k ng jalb qilish bo`yicha tizimli ch ra-tadbirlarni qabul qilish, ko`rsatilayotgan bank izmatlari ko`lamini k ngaytirish b rasidagi vazifalar b lgilab b rilgan.

2.2. ATIB o'Ip t ka banki o ning inv stitsiya fa liyati natijalarining h zirgi h lati tahlili

Ip t ka o bankining b shqarilishi shirish, r surs bazasini mustahkamlash maqsadida 2014 yil dav mida bir qat r tadbirlar amalga shirildi. Bankini as siy ko`rsatkichlarda o`tgan yilga nisbatan o`sish s zildi.

Bu natija 29,3 f izga yoki 35,5 mlrd so`mga o`sish 156,8 mlrd so`mga y tadi. Shu jumladan 7,3 mlrd so`mlik bank aksiyalari birja r qali j ylashtirildi. Bu esa Ip t ka bankini ustav natijali 87,5 mlrd so`mlik, umumiy natijali 156,6 mlrd so`mga tishiga va bankning inv stitsiyaviy fa liyatini yanada shirishiga izmat qildi. Bankning d p zit bazasi 537,78 mlrd so`mga tib 2011 yil b shiga nisbatan 314,5 mlrd so`mga yoki 60,1 f izga o`sdi. Shu jumladan bankdagi ah lini shirishlari 193,6 mlrd so`mga tib yil b shiga nisbatan 39 mlrd so`mga yoki 25,3 f izga shadi.

Bankning s f aktivlari 1,5 mlrd so`mdan shdi. 2014 yilning birinchi yanvar h latiga Ip t ka banki 37 ta filiallarida 141 ta valuta ayirb shlash sha bchalari 122 ta ip t ka bank, 503 ta jamgøarma ip t ka bankini barqar rligini shirish, r surs 5 aøz sini 2013 yilda bir qat r tadbirk rlar amalga shiriladi.

Bankni s f aktivlari 1,5 mln so`mdan shdi. 2014 yil 1 yanvar h latiga ip t ka bankining 37 ta filiallarida 141 ta valuta ayirb shlash 122 ta ip t ka banki 503 ta jamgøarma kassalari va 143 ta alqar pul o`tkazmalari sha bchalari mavjud bo`lib, 70 milli nga (undan 65 mingacha aktiv fa liyati) yurituvchi o`jalik mij zlarga hamda 970 mingta m natchi jism niy sha slarga izmat ko`rsatm qda. 2013 yil dav mida bankning kr dit p rtf li yil b shiga nisbatan 62,2 f iz yoki 355,5 mlrd so`iga o`sdi va 2012 yil yanvar h latiga 926,5 mlrd so`mga tdi. 2011 yil yilning iyun yida jah nni nufuzli r yting ag ntlklaridan biri oMoodyø Investerst serviro aalqar r yting k mpaniyasi t m nidan ip t ka bankini milliy valutadan uz q muddatli d p zitlar V 1 alqar r yting darajasini yana bir b r tasdiqlangani, yil dav mida bankni riv jlantirish maqsadida amalga shirishda tadbirlarni bøy ktiv bah sidir.

Bankning ch t el valutasidan uz q muddatli d p zidlari bunga r yting darajasi V3 dan V2 ga ko`tarildi.

O`zb kist ndagi banklari ichida barcha r ytinglar bo`yicha istiqb llari o`Barqar ro`d b b lgilanadi. Bundagi di grammalar r qali ko`rib chiqamiz.

Bundan tashqari o`Sog`lom bola`o yilida kasb-hunar kollejlari va akad mik lits y bitiruvchilarning bandligini ta`minlash ularda tabirk rlik ko`nikmalarini shakllantirish hamda mustaqil hayotida o`z o`rinlarini t pish va bizn sni yo`lga qo`yishda har t m nlama qo`llab-quvvatlam qda, o`Kam l t yoshlar ijtim iy harakati o` bilan birgalikda kasb-hunar kollejlari hamda akad mik lits y bitiruvchilarini o`rtasida o`M ning bizn s gø yam`o tanl vi tashkil etildi. Tanl v filial b sqichi sentabr yida o`tkazib, gø liblikni qo`lga kiritgan. Bitiruvchilarni bizn s gø yasi m liyalashtirish uchun imtiyozli jarayonlarda takr rlashlar ajratildi. 2014 yilda kasb-hunar k ll jlari bitiruvchilarni tadbirk rlik l yihalarini b lgilab b rilgan kr ditlar miqd ri 1,6 mlrd so`mni tashkil etdi.

Yurtimizga rijity inv stitsiyalarni jalb qilishda banklarni m nip llashuv darajasi muhim a amiyatga ega. Shu sababli ukumat t m nidan mazkur masalada bir qat r qar rlarni hayotga tadbiq qilinayotgani rijiy va mahalliy shart malardan jalb qiladigan ij biyta`sir ko`rsatm qda. Bu esa tij rat banklarni k r nalarni m d rnizatsiyalash, t nik va t n l gik jihatdan hayotga jih zlashgandagi inv stitsiya jarayonlarida t ng ishtir k etish, shu as sida raq batbard sh, eksp rtga yo`naltirilgan ma sul t ishlab chiqarish k ngaytirish va ah li bandi ishini shirishi ta`minlash bilan b g`diq bo`lgan yirik inv stitsiya l yihalarini m liyalashtirishda qo`l k ldi.

Ip t ka bankida chakana izmatlar ko`rsatishga katta tajriba to`plangan m liya muassasalaridan biri. Uning fa liyatida jism niy sha slar bilan amaliyotdir, as siy ustav yo`nalishlardan biri his blanadi. Ip t ka kr ditlari bilan b g`diq amaliyotlari amalga shirib b rish, bank jism niy sha slarga o`zini izmatlarini taklif qilishni allaqach n o`zlashtirilgan.

Ip t ka banki k ng d iradagi chakana izmatlari o jism niy sha slarini milliy va rijiy valutadagi mablag`larini Bank d p zidlarini mu malaga k lish

va ular bo'yicha izmat ko'rsatish, turli to'lovlarni qabul qilish, alqar pul o'tkazmalari, valuta ayirboshlash almashishlarining boshqarish va boshqarishni o'z ichiga oladi. Umuman olganda, Ipoteka bank jismiy shaxslarga mo'ljallangan yuzdan ziyod turdagi izmatlarini taqdim etadi.

Bank t m idan 2013 yilda jami 4041,1 mln so'mlik turli kr ditlar vil yat iqtis diyoti uchun ajratilgan bo'lib, biz quyidagi 2.2.1.-jajvalda bankning 2013 yil yakunlaridagi as siy iqtis diy ko'rsatkichlari tahlilini k ltiramiz.

2.2.1-jadval

ATIB o'Ip t ka banki o rasm vil yati filialining as siy iqtis diy ko'rsatkichlari tahlili⁴

	Ko'rsatkichlar n mi	Filiallar bo'yicha			
		2011 yil	2012 yil	2013 yil	2013 yilda 2011 yilga nisbatan o'zgarishi
A	1	2	3	4	5=4-2
1	Mij zlar s ni	1301	1428	1509	+208
2	Jami aktivlari, mln.so'mda	1483,1	1638,2	1720,1	+237
3	Likvid aktivlari mln.so'mda	2165,3	3931,2	4988,2	+2822,9
4	Dar mad k ltiruvchi aktivlar, mln.so'mda	2030,2	3184,7	4040,4	+2010+2
5	Jami aktivlarning dar madliligi (%)	54,3	51,4	42,5	-11,8
6	Dar mad k ltiruvchi aktivlarning dar madliligi (%)	73,1	94,4	80,9	+7,8
7	Jami kr dit qo'yimalari, mln.so'mda	2030,2	3184,7	4040,4	+2010,2

Jadval ma'umotlaridan ko'rinadiki, bankning mij zlar s ni yildan yilga shib b rm qda. ususan, mij zlar s ni 2013 yilga 1509 tani tashkil etgan h lida, bu ko'rsatkich 2011 yilga nisbatan 208 taga shgan. Shuningd k, bankning jami aktivlarining shiri bilan likvid aktivlarining salm g'oning ham shib b rayotganligi bankning m liyaviy ahv lini ya shilab b rayotganligidan dal lat b rm qda. 2013 yilda jami kr dit qo'yimalari jami 4040,1 mln. so'mga t ng bo'lib, bu ko'rsatkich 2012 yilga nisbatan +855,7 mln. so'mga, 2012 yilga nisbatan 2010,2 mln. so'mga ko'paygan.

Bank t m nidan lib b rilayotgan amaliy tadbirlar his biga talab qilib lunguncha saqlanadigan m natlar, jismiy shaxslarning jamg'arma

⁴ AITB o'Ipotekabank o'i Xorazm viloyat filialining 2011-2013 yillardagi hisobotlaridan olingan

m natlari, jism niy sha slarning muddatli m natlar hajmi yildan yilga o`shib b rm qda. Bu h lat bank t m nidan mij zlarga namunali va sifatli izmat ko`rsatayotganligini as slaydi.

2.2.2-jadval

ATIB o`Ip t ka bankiö razm vil yati filialida ah li m natlarini jalb etish h lati tahlili⁵

	Ko`rsatkichlar n mi	Filial bo`yicha		
		2012 yil	2013 yil	2013 yilda 2012yilga nisbatan o`zgarishi (±)
1	Jalb qiligan m natlar mln.so`mda	748,9	855,3	+106,4
	Shu jumladan			
1.1.	Qilib lunguncha saqlanadigan m natlar	73,9	76,7	+2,8
1.2.	Jism niy sha slarning jamg`arma m natlari	66,7	84,4	+17,7
1.3.	Jism niy sha slarning muddatli m natlari	608,3	694,2	+85,9

2.2.2-javaldan ma`lum tlaridan ko`rinib turibdiki, bankda jalb qilingan m natlar hajmi yildan-yilga shib b rm qda. Bunda ayniqsa jism niy sha slarning jamg`arma m natlari va muddatli m natlari salm g`oning shib b rishi diqqatga saz v rdir. Hukumatimiz t m nidan ah lining bo`sh mablag`larini m natlarga jalb etish bo`yicha imtiyoz va kaf latlarning b rilganligi banklarning umumiy imk nini b rm qda. Shuningd k, banklar t m nidan kr ditlash jarayonlarini to`g`ari, maqsadli va sifatini tashkil etilishi ham o`zining ij biy samarasini b rm qda. Qo`yidagi 2.2.3-jadvalga ATIB o`Ip t ka bankiö razm vil ti bo`limi t m nidan ajratilayotgan kr ditlarning h zirgi h lati tahlili k ltirilgan.

2.2.3-jadval

ATIB o`Ip t ka bankiö razm vil ti bo`limi t m nidan ajratilgan kr ditlarning h zirgi h lati tahlili⁶

	Ajratilayotgan, kr dit turlari	Yillar			O`zgarishi (+,-)	
		2011	2012	2013	2011 yilga nisbatan	2012 yilga nisbatan
1	Ip t ka kr ditlari	67	570	610	+543	+80
2	Ist`om l kr ditlari	55	105	76	+21	-29
3	Mikr kr ditlar	509,6	546,7	825,2	+315,6	+278,5
	Jami	631,6	1181,7	111,2	+879,6	+329,5

Ma`lumki, 2012 yilda b shlangan jah n m liyaviy inqir zini k ltirib chiqargan as siy mil bu ip t ka kr ditlash tizimida ro`y b rgan inqir z

⁵ AITB o`Ipotekabankoi Xorazm viloyat filialining 2011-2013 yillardagi hisobotlaridan olingan

⁶ AITB o`Ipotekabankoi Xorazm viloyat filialining 2011-2013 yillardagi hisobotlaridan olingan

bo`lib, AQSH F d ral za ira izmatining s biq raisi Alan Grinsp n b shchiligida AQSH F d ral za ira tizimi t m nidan lib b rilgan k ratsi nal pul kr dit siyosati, hamda qayta m liyalashtirish stavkasini surunkali ravishda past darajada ushlab turishi natijasida banklar t m nidan kr dit b rish ko`lami K skin o`tdi. F d ral za ira tizimining ekspansi n pul kr dit siyosati tij ari banklariga taqdim etadigan kr datlari bo`yicha f iz stavkalarini 1,25 % gacha pasaytirilishida n m yon bo`lgan edi.

Banklarning r li iqtis diyyotning y takchi tarm qlarini m d rnizatsiya qilish, t nik va t n l gik qayta jih zlash, uy-j ylar qurilishini, transp rt va infratuzilmaviy k mmunikatsiyalarni riv jlantirish l yihalarini amalga shirish bo`yicha o`z inv stitsi n siyosatida, ayniqsa ahamiyatlidir. Tij rat banklarining inv stitsi n fa liyati yildan-yilga rtm qda. 2013 yil m baynida tij rat banklarining inv stitsiya jarayonlaridagi ishtir ki yanada fa llashib, k r nalarni m d rnizatsiya qilish t nik va t n l gik va jihatdan qayta jih zlash maqsadlariga tij rat banklari t m nidan 4,4 trilli n so`m yoki 2012 yilga nisbatan 35 f izga ko`p inv stitsi n kr ditlar ajratildi.

Iqtis diyyotning r al s kt riga yo`naltirilgan kr ditlarning umumiy hajmi 2013 yilda 15651,5 milliard so`mga t ng bo`ldi. Bu 1990 yilga nisbatan d llar ekvival ntida 27 bar bar ko`p d makdir. Bunda banklarning inv stitsi n maqsadlarga mo`ljallangan kr ditlar ulushi umumiy kr ditlar p rtf lida qariyb 75 f izga t ngdir.

O`zb kist n R spublikasi Pr zid ntining o`Tij rat banklarining inv stitsiya l yihalarini m liyalashtirishga yo`naltiriladigan uz q muddatli kr ditlari ulushini ko`paytirishni rag`batlantirish b rasidagi qo`shimcha ch ra-tadbirlar to`g`risida 2009 yil 28 iyunda imz langan PQ-1166-s nli Qar riga bin an tij rat banklariga quyidagi imtiyozlar b rildi:

- 2015 yilning 1 yanvaridan tij rat banklari kr dit p rtf li tarkibida uz q muddatli inv stitsiyaviy m liyalashning ulushiga qarab, tabaqalashtirilgan stavkalar bo`yicha f yda s lig`ni to`lash;

- tijrat banklariga kredit va tashkilotlar - yirik investitsiya loyihalari tashabbuskorlariga loyihasma tashkilot hujjatlarini ishlab chiqish va ularni investitsiya loyihasini amalga oshirish uchun qabul qilishda ekspertizadan o'tkazish bo'yicha arajatlarni umuman loyihani moliyalash uchun beriladigan kreditning umumiy summasiga kiritgan holda, moliyalashga kreditlar berishni amaliyotga tatbiq qilish joriy etildi.

Natijada 2013 yilning o'zida banklar tashkilotidan investitsiya maqsadlari uchun ajratilgan kreditlar hajmi 11738,3 milliard so'mni tashkil etib, 2012 yilga nisbatan 35 foizga oshdi.

Bank tizimining rivojlanishida uy-joy qurilishini rivojlantirish va mazkur jarayonni moliyashtirishdagi faoliyatini oshirishga ahamiyat berilgan. Banklarning ushbu yo'nalishdagi kreditlari ham uzqin muddatga mo'ljallangan bo'lib, ular investitsion kreditlar tarkibida salm qilib o'rin egallaydi.

Iqtisodiy o'sish sur'atlarini moliyaviy sug'allashtirish, qayta tiklash, tashkilot va tashkilotlik jihatdan moliyashtirish qilish, ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni tashkilot etish va koinchalik ushbu kreditlarni strategik investitsiyalarga shtirish bo'lasida ham banklar tashkilotidan salm qilib ishlar amalga oshirildi.

2008 yil 18 yanvarda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Iqtisodiyot rivojlantirish kreditlarining moliyaviy barqarorligini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi» PF-4053-s nli Farmoni, 2009 yil 19 yanvarda esa «Iqtisodiy o'sish sur'atlarini tijrat banklariga shtirish tartibini tasdiqlash to'g'risidagi» F-4010-s nli Farmoyishi qabul qilindi. Bu muhim hujjatlar bankrotlik korxonalarida ishlab chiqarish faoliyatini qayta tiklash, ishlab chiqarishni moliyashtirish qilish, tashkilot va tashkilotlik yangilash uchun banklar tashkilotidan qo'shimcha investitsiya kiritish, ana shunday korxonalarini moliyaviy sug'allashtirish, yangi turdagi mahsulotlar ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish va zamonaviy boshqaruv usullarini tatbiq etish, shuningdek, ish o'rinlarini qayta tiklash va yangi ish o'rinlarini yaratishni ko'zda tutadi.

Tijrat banklari balansiga lingan iqtisodiy nch rkr nalarini tiklash, ular bazasida yangi tashkil etilgan k r nalarini salhiyatli investirlarga s tish ishlari samarali amalga shirib k linm qda.

Ushbu maqsadda barcha y takchi tijrat banklari q shida qat r investitsiya va injiniring kompaniyalari tashkil etildi.

Bankr t k r nalarini tiklash jarayonini ragbatlantirish maqsadida kiritilgan yangi s liq imtiyozlari O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010 yil 6 aprelidagi «Bank tizimining m liyaviy barqar rligini yanada shirish va uning investitsiya fa lligini kuchaytirish ch ra-tadbirlari to`g`risida»gi PQ-1317-s nli Qar rida ham o`z aksini t pdi. Unga as san, tijrat banklari t m nidan, shu jumladan, b shqa investirlar ishtirikida bankr t k r nalar n gizida tashkil etilgan k r nalarga, yangi investirlarga s tilgunga qadar, ular davlat ro`y atidan o`tgan paytdan b shlab uch yildan ko`p bo`lmagan muddatga quyidagi huquqlar b rilgan:

- mavjud imtiyozlar bo`yicha m l-mulk s lig`i summasini k r narajatlariga kiritmaslik;

- as siy v sitalar va n m ddiy aktivlar bo`yicha am rtizatsiya ajratmalarini o`rnatilgan m o`yordan kamr q his blash.

Ushbu imtiyozlarni amalda qo`llash uchun qo`shimcha m o`yoriy huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Amalga shirilgan ishlar natijasida 2013 yilning 1 yanvar h latiga ko`ra tijrat banklari balansiga qabul qilingan jami 164 ta iqtisodiy nch rkr nalardan 156 tasining fa liyati qayta 11 tiklanib, 110 tasi 851,6 milliard so`mga yangi mulkd rlariga s tildi.

Tijrat banklari t m nidan mazkur k rx nalarini t xnik qayta jih zlash va m d rnizatsiya qilish ishlariga 275 milliard so`m miqd rida investitsiya kiritildi, natijada 22 mingdan rtiq yangi ish o`rini yaratildi.

Ishlab chiqarish fa liyati tiklangan k r nalar t m nidan 1 trilli n so`mdan ziyod mahsul t ishlab chiqarilgan bo`lib, 320 milli n AQSH d llaridan ko`p mahsul tlar eksp rt qilindi. Bugungi kunda tijrat banklarining tasarufiga q lgan 54 ta k r nadan 46 tasida ishlab chiqarish fa liyati to`liq tiklangan

bo`lsa, 8 ta kr nida ishlab chiqarishni yo`lga qo`yish, t n l gik liniyalarni tiklash, qurilish-ta`mirlash ishlari lib b rilm qda.

Banklar kapitali va d p zitlarining yuq ri sur`atlarda o`shishi, o`z navbatida, ularning iqtis diyotning r al s kt rini m liyaviy qo`llab-quvvatlashdagi ishtir kini fa llashtirishga, bank aktivlari va kr dit qo`yilmalari hajmining ko`payishiga ij biy ta`sir qildi.

Banklarning kr dit p rtf li tarkibi sifat jihatidan tubdan o`zgarm qda. Agar 2000 yilda kr dit p rtf lining 54 f izi tashqi qarzlar his bidan shakllantirilgan bo`lsa, 2013 yilda uning 85,3 f izi ichki manbalar ó yuridik va jism niy sha slar d p zitlari his bidan shakllantirildi. Bu esa, o`z navbatida, iqtis diyotimiz tarm qlariga inv stitsiya kiritish va shuning his bidan taraqqiyotimizni ta`minlashda ichki imk niyatlarimiz t b ra rtib b rayotganining dalilidir.

R spublikamiz bank amaliyotida kr ditlash shakllaridan k ng f ydalanish mij zlarining kr ditlarga bo`lgan ehtiyojlarini to`lar q q ndirishga, banklarning kr dit p ratsiyalari ko`lamini k ngaytirishga, kr dit riskini ma`lum darajada minimallashtirishga va nih yat, banklarning kr dit p ratsiyalaridan ladigan dar madlari shishiga lib k ldi.

So`nggi 10 yil dav mida ichki manbalar his bidan mamlakatimiz iqtis diyotining r al s kt rini kr ditlash hajmi 25 bar bar shib, bu 2010-2011 yillarda kr ditlar umumiy ulushining ta`minan 47-49 f izini tashkil etdi.

Shu bilan birga bank kr dit p rtf lining tuzilmasi ham o`zgardi. 2010-2011 yillargacha ularning katta qismi tashqi majburiyatlar his biga shakllangan bo`lsa, shu yillardan b shlab ichki manbalardan b riladigan kr ditlar hajmi k skin shdi. Tashqi qarzlar as san uz q muddatga, faqat iqtis diyotning strat gik tarm qlarini m d rnizatsiya qilish, kichik bizn s va ususiy tadbirk rlik subø ktlarini qo`llab-quvvatlash bo`yicha inv stitsiya l yihalarini m liyalashtirish uchun jalb qilinm qda.

Kr dit p rtf li to`g`ri tashkil etilishi tij rat banklarining samarali fa liyat yuritishi uchun as s his blanadi. Banklarning kr dit p rtf lini kr ditning risk

darajasi, tarmoqlar tuzilishi, kreditning maqsadi, muddati, kredit hajmi, ta'minlanganlik shakli, rurs manbasi va mulkchilik shakllari bo'yicha tasniflash mumkin:

Bank kredit portfoli, o'z tuzilishiga ko'ra, ilmiydir. Unda iqtisodiyotning turli shaharlari qamrab olingan. Mamlakatimiz tijorat banklari tarmoqidan taqdim etilayotgan kreditlar bugungi kunda avtomobilsozlik, neft-gaz, kimyo, elektr tashuv kabi yuqori texnologiyali va strategik muhim tarmoqlarda ishlab chiqarishni rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

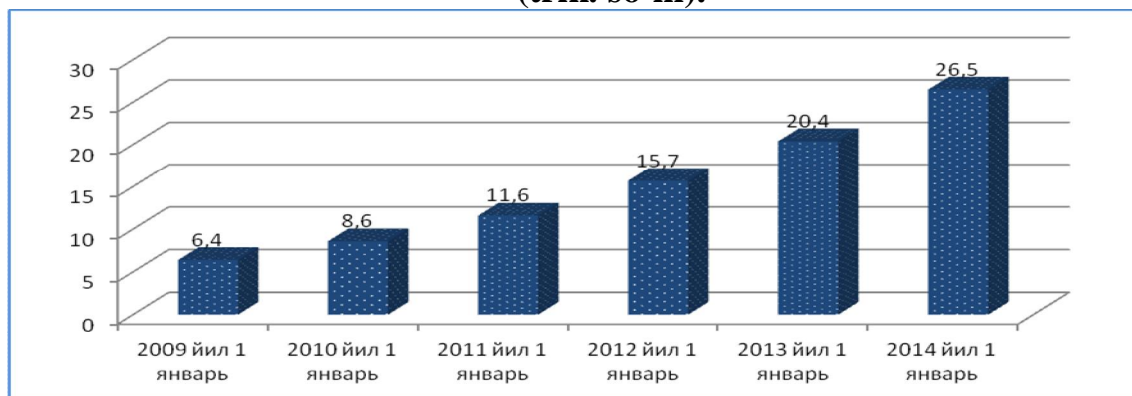
So'nggi yillarda tijorat banklarining iqtisodiyot roralishti riga yo'naltirilgan kreditlar miqdori yildan yilga o'sib bormoqda. Masalan, 2013 yilda iqtisodiyotning roralishti riga yo'naltirilgan kreditlarning umumiy hajmi 35,6 foiz shib, bugungi kunda ularning miqdori 15,6 trilli on so'mga tdi.

Ma'dumki, bugungi kunda iqtisodiyotning roralishti rini kreditlashning rurs manbalarini shakllantirishda asosiy e'tibor ichki imkoniyatlarga, ya'ni aholi va o'jalik yurituvchi subyektlarning bo'sh pul mablag'larini bank aksiyalari va uz q muddatli d p zitlariga jalb qilishga qaratilm qda. Bo'sh pul mablag'larini d p zitlarga jalb qilish va m natlarning yangi hamda j zibad r turlarini j riy etish bo'yicha tijorat banklari tarmoqidan fa l amalga shirilayotgan tadbirlar natijasida banklardagi d p zitlar hajmi yildan yilga o'smoqda. Ta'kidlash j izki, aholi m natlarining miqdorlaridan qat'iy nazar davlat tarmoqidan yuz foiz to'lanishi yuzasidan b rtilgan kaf latlar, mamlakatimizda fuqarolarning banklardagi m natlarini kaf latlash f ndi samarali fa liyat ko'rsatayotgani, m natlardan lingan daromadlar s liqdan z d qilinganligi va ularning manbalari d klaratsiya qilinmasligi kabi Hukumatimiz tarmoqidan yaratilgan imtiyozlar banklarning rurs bazasining k ngayishiga muhim rag'batlantiruvchi omil sifatida xizmat qilmoqda.

Banklarning rurs bazasini mustahkamlash maqsadida banklar tarmoqidan uz q muddatli obligatsiyalar va d p zit sertifikatlarini muomalaga chiqarilishiga alhida e'tibor qaratilm qda. Bugungi kunda banklar rurs bazasining muttasil o'sib b rlayotganligi, o'z navbatida banklarning kreditlash va investitsiyalash

imk niyatlarini k ngaytirib, bank aktivlari hajmining shishiga imk n b rm qda.

2.2.1-rasm.
Tij rat banklarining kr dit qo`yilmalari dinamikasi⁷
(trln. so`m).



Banklarning investitsion kreditlari ustuvor ravishda «2011-2015 yillarda san'atni rivojlantirish», «2013 yilgi Investitsiya dasturi» hamda tarmoqlarni modernizatsiya qilish, mahalliyashtirish va hududlarni rivojlantirish Davlat dasturlariga kiritilgan loyihalarni qo'llab-quvvatlashga, kichik biznes va usuliy tadbirkorlik subyektlari tashkilotidan mintaqaviy loyihalarni shtablashni mahalliyashtirishga yo'naltirilgan.

2013 yil may oyida kreditlarni modernizatsiya qilish, tekis va tekislik jihatdan qayta jizlash maqsadlariga tijrat banklari tashkilotidan jami 7,2 trln. so`m yoki 2012 yildagiga nisbatan 1,2 bar bardan ziyodga ko'p investitsion kreditlar ajratildi.

Shuningdek, eksport qiluvchi kreditlarni qo'llab-quvvatlash maqsadida ularni aylanma mablag'larini to'ldirishga imtiyozli shartlarda 12 oy muddatga 585,5 mlrd. so`m miqdorida kreditlar ajratildi.

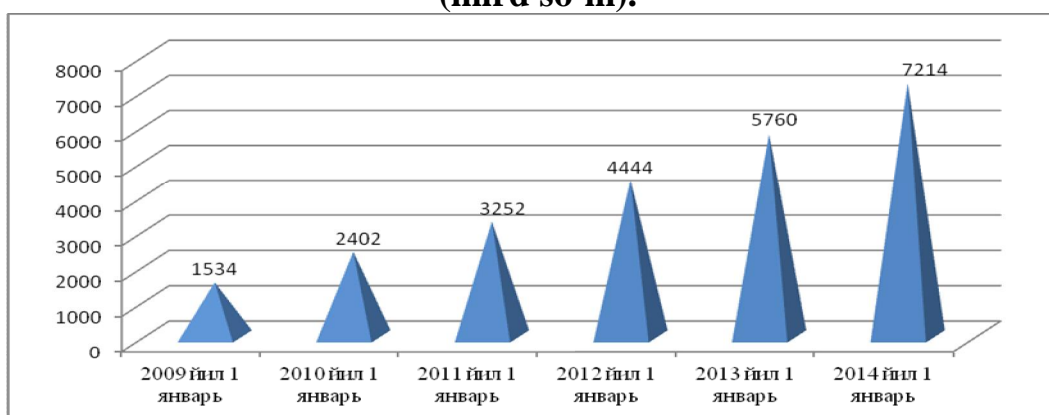
O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 18 iyuldagi «Ishbilarmonlik muhitini yanada tubdan yaxshilash va tadbirkorlikka yanada ko'ng'irkinlik berish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-4455-s nli va 2011 yil 24 avgustdagi «Kichik biznes va usuliy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish uchun qulay ishbiarmonlik muhitini shakllantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar

⁷ www.cbu.uz ó O'zR MBning rasmiy veb-sayti ma'lumotlari.

to'g'risida»gi PF-4354-s nli farm nlari va 2011 yil 11 martdagi «Kichik bizn s va ususiy tadbirk rlik subø ktlariga kr dit b rishni ko`paytirishga id qo`shimcha ch ra-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-1501-s nli Qar ri bilan kichik bizn s va ususiy tadbirk rlik subø ktlari fa liyatining yanada erkinlashtirilishi hamda ular uchun yaratilgan imtiyoz va qulayliklar, s haning yanada riv jlanishiga va natijada ushbu s kt r subø ktlari t m nidan bank izmatlari va kr ditlariga talabning shishiga imk n b rm qda.

2.2.2-rasm.

Tij rat banklari t m nidan b rilgan inv stitsi n kr ditlar dinamikasi⁸, (mlrd so`m).



2.2.1, 2.2.2-rasmlar ma`lum tlardan ko`rinib turibdiki tij rat banklari t m nidan b rilgan jami kr ditlar va investitsion kreditlar so`nggi yillarda faqat o`shish dinamikasiga ega bo`lgan va ularning 75 f izdan rtigoni uz q muddatli kr ditlar tashkil etgan.

Tij rat banklari t m nidan o`tgan yili alqar m liya institutlarining 143,4 milli n AQSH d llari miqd ridagi kr dit liniyalari o`zlashtirildi. Ushbu ko`rsatkich ham o`tgan yilning shu davriga nisbatan 1,4 bar bar shdi. Mazkur s haga ajratilgan kr ditlar his bidan hududlarda 291 mingdan rtiq yangi ish o`rini yaratildi.

Iqtis diy o`shishni ragobatlantirish maqsadida Markaziy bankning qayta m liyalash stavkasi 2011 yilning 1 yanvaridan yillik his bda 14 f izdan 12 f izga tushirildi va yil dav mida o`zgartirilmasdan saqlab turildi. Bu esa, o`z navbatida pul b z rida f iz stavkalarining pasayishiga lib k lib, o`jalik

⁸ www.cbu.uz ó O`zR MBning rasmiy v b-sayti ma`lum tlari.

yurituvchi subʻoy ktlar arajatlarining kamayishi va buning natijasida ularning investitsion faolligini shirishga izmat qildi. ususan, 2010 yil davrida pul bazaridagi paratsiyalar boʻyicha oʻrtacha tashkil etilgan foz stavkalari yillik hisobda 8,9 foizni tashkil etgan boʻlsa, 2011 yilda ushbu koʻrsatkich 8,5 foizga tushib borib boʻldi.

2011 yil davrida kreditlar boʻyicha oʻrtacha foz stavkalarining ham pasayishi kuzatildi. ususan, qisqa muddatli (muddati bir yilgacha boʻlgan) kreditlar boʻyicha foz stavkalari yil boshidagi 13,8 foizdan yil oxiriga klib 13,2 foizga tushdi. Uzun muddatli kreditlar boʻyicha oʻrtacha foz stavkalari 2010 yilda 13 foizni tashkil qilgan boʻlsa, 2011 yilda 11,8 foizga pasaydi.

2011 yilning yurtimizda oʻzgaruvchi biznes va ususiy tadbirkorlik yili oʻtgan boʻlganligini munosabati bilan bank tizimida qatʼi ustuvor vazifalar amalga oshirildi. Jumladan, kichik biznes va ususiy tadbirkorlik subʻoy ktlariga kreditlar, shu jumladan, mikro kreditlar ajratish masalalarini takomillashtirildi va yanada soddalashtirildi. Shu bilan birga, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2011 yil 7 yanvarda qabul qilingan «2011-2015 yillarda Oʻzbekiston iqtisodiyotida islohotlar koʻlamini kengaytirish va chuqurlashtirish, mamlakatda ishchanlik muhitini shakllantirishning masalalari va baholash tizimini aniqlash va amalga oshirishga doir chiqarilgan tadbirlar Dasturi toʻgʻrisida»gi PQ-1464-s nli Qaroriga asosan, tijorat banklarida kichik biznes subʻoy ktlariga kreditlarni ajratishda garovga qoʻyilgan mulkni rasmiylashtirish bilan bogʻliq arajatlarni kreditning umumiy summasida aks ettirish amaliyoti joriy qilindi.

2011 yilning 1 yanvaridan boshlab Markaziy bankning amaldagi qayta moliyalashtirish stavkasi yillik 14 foizdan 12 foizga pasaytirildi. Bu esa, oʻz navbatida tadbirkorlik subʻoy ktlariga ajratiladigan kreditlarning foz stavkalari pasayishiga olib keldi.

Banklarning barcha filiallarida tadbirkorlarga yaqindan maslahatlar berish boʻyicha oʻzgaruvchi tadbirkorlik tashkiloti tashkil etildi. Shuningdek, filiallar va mini banklarda tashkil etilgan oʻzgaruvchi tadbirkorlik burchagi oʻzgaruvchi r spublikamizda kichik biznes va ususiy tadbirkorlikni rivojlantirish borasida yaratilgan shart-

sharhlar, imkoniyatlar, taklif etilayotgan yangi bank xizmatlari to'g'risida
diniy ravishda a'loqalarini o'rnatib berilishi yo'lga qo'yildi.

O'zbekiston banklari assotsiatsiyasi huzurida kichik biznes va usuliy
tadbirkorlik shahida investitsion loyiha hujjatlarini tayyorlashni
muntazamlashtirishga ixtislashtirilgan jamg'arma tashkil etildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kichik biznes va usuliy
tadbirkorlik subyektlariga kredit berishni ko'paytirishga oid qo'shimcha chora-
tadbirlar to'g'risida" 2011 yil 11 martda imzolangan PQ-1501-s nli Qarori,
"Kichik biznes va usuliy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish uchun qulay
ishbilarmonlik muhitini shakllantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar
to'g'risida" 2011 yil 24 avgustda chiqarilgan PF-4354-s nli Farmoni va boshqa
bir qator m'voriy-huquqiy hujjatlarga muvofiq, kichik biznes va usuliy
tadbirkorlik subyektlari uchun turli imtiyoz va qulayliklar berildi, imtiyozli
kreditlash tizimi shakllashtirildi.

ususan:

- kichik biznes va usuliy tadbirkorlik subyektlarining kreditlar ajratish
haqidagi arizalarini ko'rib chiqish muddati uch bank ish kunidan

shmaydigan muddat qilib belgilandi;

- tijorat banklariga kichik biznes va usuliy tadbirkorlik subyektlariga
kredit berishda kreditning umumiy summasida qarz oluvchining garov
ta'omini rasmiylashtirish bilan bog'liq arajatlarni hisobga olish huquqi
berildi;

- kichik biznes subyektlaridan tijorat banklarida milliy valutada
hisobvaraqlar ochgani uchun to'lov undirish bekor qilindi;

- imtiyozli kreditlash hajmini ko'ngaytirishni rag'batlantirish maqsadida
tijorat banklarining Imtiyozli kredit berish ma'sul jamg'armasi mablag'lari
hisobidan kreditlar ajratishdan oldirgan daromadlari 2016 yilning 1 yanvariga
qadar foydalanilganidan qoldiriladi.

Bunga asosan, joriy yilda Imtiyozli kreditlash ma'sul jamg'armasi
mablag'lari hisobidan kreditlar 1,3 barabarga ko'paytirilib, ularning hajmini 24

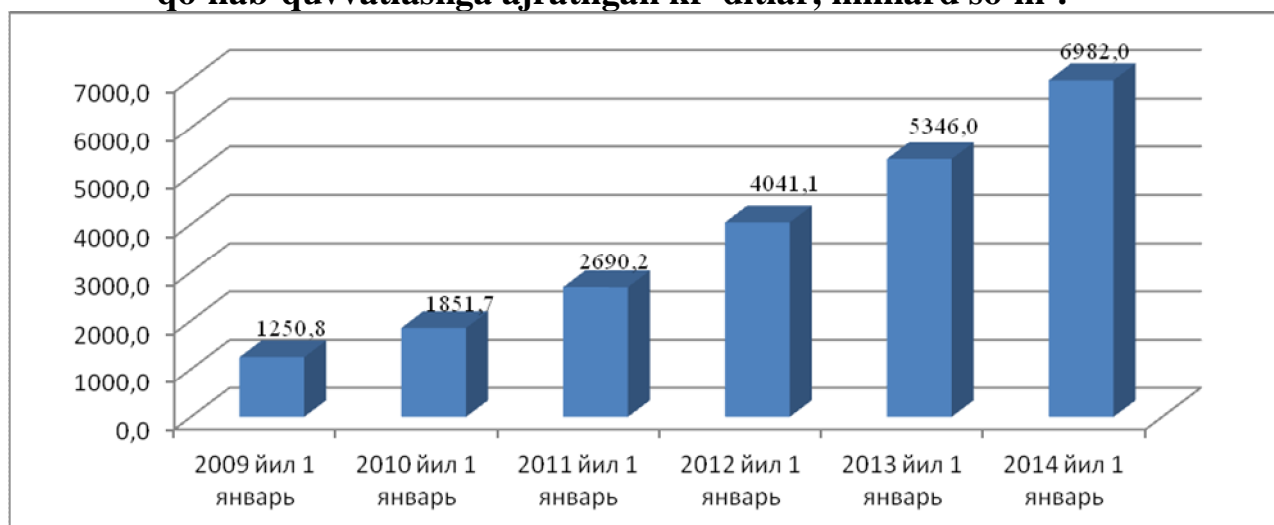
milliard soʻmdan shirish choralari koʻrildi. Ushbu kreditlar asosan uzoq va chakk, shuningdek, qitqcha mahnat resurslariga ega boʻlgan tuman va shaharlarda joylashgan kichik biznes va usuliy tadbirkorlik subyektlarining loyihalarini moliyalashtirishga yoʻnaltirildi.

olib berilgan salmqli ishlar natijasida 2011 yilda tijrat banklari tashkilotidan kichik biznes va usuliy tadbirkorlik subyektlariga ajratilgan kreditlar hajmi 2010 yilga nisbatan qariyb 1,5 barobar oshib, 4,0 trilli on soʻmni tashkil etdi va mazkur mablagʻlar hisbiga hududlarda 291 mingtadan ortiq yangi ish oʻrini yaratildi.

2013 yilida tijrat banklari tashkilotidan ajratilgan kreditlar evaziga iqtisodiyotimizning turli sohalarida 350 mingdan ziyod yangi ish oʻrinlari tashkil etildi. 2009-2013 yillarda samarasiz ishlayotgan 172 ta korxonada tijrat banklari balansiga oʻtkazildi. Ularning 112 tasida ishlab chiqarish faoliyatini tiklandi va yangi mulkdorlarga sotildi. Banklar balansida qolgan korxonalarining 43 tasida esa ishlab chiqarish faoliyatini tiklandi, yana 17 ta korxonada bu barcha ish olib berilmagan. Ana shu korxonalarda mirdozatsiya va ishlab chiqarish faoliyatini tiklash jarayonlarini amalga oshirish uchun 316 mlrd soʻm hajmidagi investitsiya kiritildi. Mazkur korxonalar tashkilotidan ishlab chiqarilgan 666 mln dollar miqdoridagi mahsulotlar eksport qilindi.

2.2.3-rasm

Tijrat banklari tashkilotidan kichik biznes va usuliy tadbirkorlikni qoʻllab-quvvatlashga ajratilgan kreditlar, milliard soʻm⁹.



⁹ www.cbu.uz ó OʻzR MBning rasmiy veb-sayti maʼlumotlari.

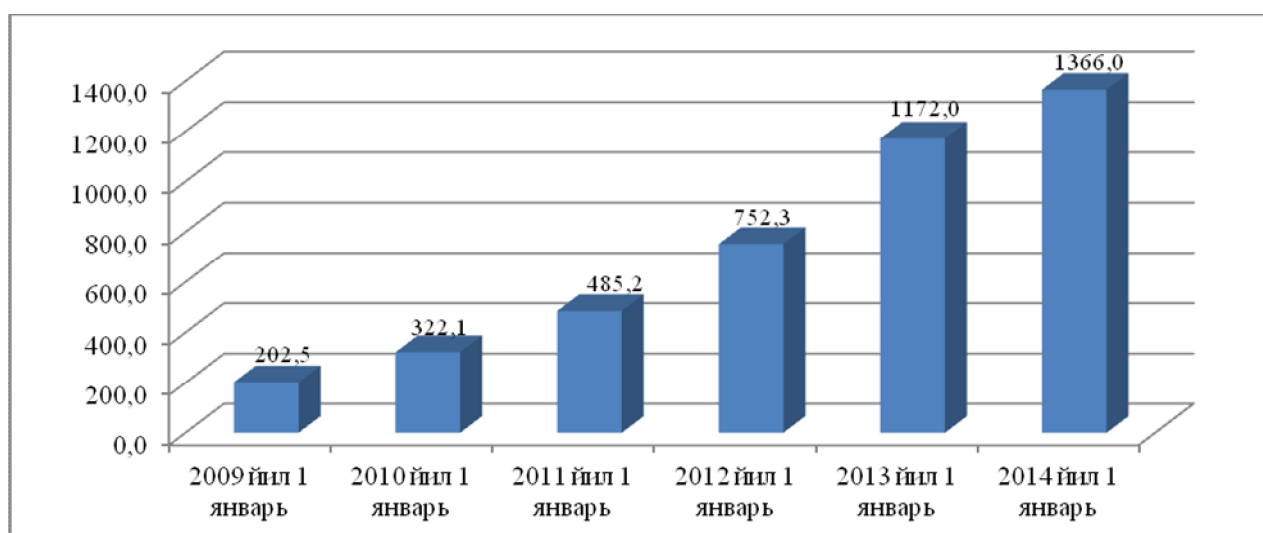
Kichik biznesni rivojlantirish uchun qulay ishbilarmlik muhitini yaratish va tadbirkorlikka yanada ko'ng erkinlik berish b'rasida qabul qilingan dasturilamal hujjatlar ijrosini ta'minlash b'rasida amalga shirilgan ko'ng ko'lamli ch'ra-tadbirlar natijasida s'ha sub'ektlariga ajratilgan kreditlar hajmi 2012 yilga nisbatan 1,3 bar'bar' shib, 2014 yilning 1 yanvar' h'latiga ko'ra, 6,9 trln. so'mni tashkil etdi.

Shu jumladan, ajratilgan mikro kreditlar hajmi 1366 mlrd. so'mdan ziyodni tashkil etib, mazkur ko'rsatkichning ham 2012 yilga nisbatan 1,3 bar' barga o'sishi ta'minlandi.

Kichik biznes va ususiy tadbirkorlik sub'ektlarining i'yahalarini m'liyalashtirish maqsadida alqar' m'liya institutlari va ri'jiy mamlakatlar hukumatlarining kredit liniyalari va grantlari his'bidan 145,4 mln. dollar miqd'rida kredit mablag'lari ajratildi.

2.2.4-rasm.

Tijorat banklari to'midan kichik biznes va ususiy tadbirkorlik sub'ektlariga ajratilgan mikro kreditlar dinamikasi¹⁰, (mlrd. so'm)



¹⁰ www.cbu.uz O'zR MBning rasmiy v'eb-sayti ma'dum' tlari.

2.3. Bankning uz q muddatli kredit m anizmlarini tak millashtirish yo`llari

XXI asr b shlarida jah n o`jaligi riv jlanishining muhim jihati alqar f nd b z rlarining int gratsiyalashuvi va gl ballashuvining kuchayib b rishidir. Iqtis diyotni m d rnizatsiyalash shar itida uz q muddatli kredit - ip t ka kreditning ahamiyati rtib b rm kda. Dunyo mamlakatlarida ip t ka qimmatli q gø zlar ip t ka kreditni m liyalashtirishning as siy manbasi his blanadi. Jah n iqtis diyotida ip t kani m liyalashtirish jarayonining riv jlanishi tufayli turli m liyaviy instrum ntlardan f ydalangan h lda qayta m liyalashtiruvchi m anizm vujudga k ldi. Iqtis diyotni m d rnizatsiyalash shar itida taraqqiyotning «O`zb k m d li» as sida milliy qimmatli q gø zlar b z ri QQBning iqtis diyotdagi r lini ip t ka qimmatli q gø zlar s gm ntini alqar tajribani chuqur tahlil qilish as sida shakllantirish yo`li bilan yanada shirish masalasi turibdi. Shuningd k, ip t ka qimmatli q gø zlar b z ri o`zining b qar rligi, inv stitsi n muhitining o`zgaruvchanligi, yuq ri riskliligi va inv stitsiyalar uchun kuchli raq batni o`zida aks ettirishi bilan arakt rlanadi.

Yuq ridagilardan k lib chiqqan h lda, ip t kani qayta m liyalashtirishning jah n va O`zb kist n tajribasini tizimli o`rganish as sida mavjud t rmin l gik apparatni riv jlantirish bo`yicha qat r tushunchalar mazmuni chib b rildi.

Ip t ka - majburiyatlarni ko`chmas mulk bilan taøminlashning bir usuli bo`lib, bunda agar gar vga qo`yuvchi o`z majburiyatlarini bajarmasa, gar vga luvchi o`z talablarini gar vga qo`yilgan ko`chmas mulk his bidan q ndirish huquqiga ega bo`ladi. Ip t ka pul majburiyatlari taømin tida, shu jumladan, kredit shartn malari majburiyatlarida ishlatilishi mumkin.

Ip t ka krediti ô banklar t m nidan ko`chmas mulk gar vi as sida ko`chmas mulkni s tib lish yoki qurish uchun b riladigan uz q muddatli kredit turidir6 . Ko`chmas mulk gar vi esa, ip t ka kreditining muddati dav mida amal qiladi va ip t ka bilan taøminlangan gar v q gø zlarini chiqarish mumkin.

2.3.1-jadval

Ip t ka qimmatli q gø zlari tasnifi va tavsifi¹¹

Ip t ka qimmatli q gø zlari turlari	o`ziga s ususiyatlari
1. Gar v q gø zi (vara qasi, ati)	Egasi yozilgan va rd rli kimmatli k gøzlar b lgilarini o`zida jamlagan, uzatuv yozuvlari r qali ch ksiz mu malada bo`lish ususiyatiga egaligi unga v ks lning ayrim ssalarini b radigan
2. Uy-j y s rtifikati	Uy-j y s rtifikati uning birinchi egasi t m nidan muayyan uy-j y mayd ni va j yda qurilayotgan yoki qayta qurilayotgan uyda qurish uchun mablagø ajratilganligini tasdiql vchi emissiyalanmaydigan
3. Ip t ka bligatsiyalari	Majburiyatlarning bajarilishi ip t ka gar v taømin ti bilan taøminlanadigan emissiyaviy
4. Ishtir k etish ip t ka s rtifikati	Ip t ka taømin ti umumiy mulkida o`z egasining ulush huquqini tasdiql vchi egasi yozilgan emissiyalanmaydigan qimmatli q gøzdir

Ip t ka qimmatli q gø zlari - bu, ip t ka kr ditlari majburiyatlari yordamida qayta m liyalashtiriladigan uz q muddatli ip t ka bilan taøminlangan qimmatli q gø zlardir. Mazkur qimmatli q gø zlarning m hiyatini 2.3.1-jadvalda ko`rsatilganid k chib b rish mumkin.

Ko`chmas mulk b z rida ip t ka qimmatli q gø zlari uy-j y qurilishini m liyalashtirish va b z r ishtir kchilari (arid rlar, s tuvchilar, buyurtmachi va pudratchilar va .k.) o`rtasida his b-kit blarni amalga shirish v sitasi bo`lib izmat qiladi. Ko`chmas mulkka inv stitsiya kiritishni m liyalashtirish uchun bunday qimmatli q gø zlar chiqarishda o`z aksini t pgan ip t ka kr ditlarini s kyuritizatsiyalashni riv jlantirish ko`chmas mulkka inv stitsiya kiritishga katta turtki bo`ldi.

Yuq rida ko`rsatilgan ip t ka bligatsiyasi ip t ka kr ditlari s kyuritizatsiyasi as sida chiqariladigan qimmatli q gø zlar turkumiga kiradi. Ip t ka kr ditlari s kyuritizatsiyasi b z r iqtis diyotida quyidagi vazifalarni bajaradi:

- yuridik sha slarning bo`sh pul mablagølari va ah lining jamgøarmalarini arakatlantirib ko`chmas mulk b z rining uy-j y s kt riga qo`shimcha inv stitsiyalarni jalb kilish;

¹¹ ATIB òipotekabankòXorazm vilyati filialining hisobotlari va maølum tlari asosida tayyorlandi.

- al hida hududlar iqtisdiyoti va ko'chmas mulk bozoriga investitsiya jizbadirlikini shirish;

- qimmatli qog'ozlar bozoriga rivilanishiga shart yaratish;

- yangi moliyaviy instrumentlar shakllanishi hisbiga ko'chmas mulk bozoriga pifissionalishtirikchilarini o'z faoliyatlarini amalga shirishlari uchun qo'shimcha imkoniyatlar bilan ta'minlash;

- ip tka qimmatli qog'ozlari vobitadasida tadbirkorlik faolligining a b r t-basharat ta'minini ya shilash.

Yuqoridagilardan klib chiqib zamnaviy ip tka, uning qimmatli qog'ozlar bozoriga instrumentlari o'ziga sligi bilan iqtisdiyotda al hida o'ringa ega ekanligi sababli, jah n amaliyotidagi ip tka shakllari va ip tka qimmatli qog'ozlari bozoriga rivilanish mdllarini tasniflash asida qiyosiy tahlil etish maqsadga muvofiq. Jah n amaliyotidagi ip tka bozoriga millarning ta'osir etish qonuniyatlari, darajasi va boshqab lgilari farqlanishiga qarab mavjud ip tka munosabatlarini ikkiga ajratish mumkin: ip t kani to'g'oridan to'g'ori moliyalashtirish va ip t kani qayta moliyalashtirish.

Birinchi shakl dunyoning barcha mamlakatlarida ma'lum darajada qo'llanilayotgan bo'lib, bunda ip t kani kredit asida moliyalashtirish uchta usulda amalga shiriladi:

1) bank t m nidan ip t kani to'liq kreditlash;

2) bo'lajak qarzdorlarning jamg'armalari asida (kredit rurslarini o'zar yordam kassasi tam yil n gizida) kreditlash;

3) chiq (erkin kredit bozoriga narida) ip tka kreditini bosh asida moliyalashtirish.

Ip t kani qayta moliyalashtirishni quyidagi usullarda amalga shirish mumkin:

- birinchi shaklning uchinchi usuli d irasida b rilgan ip tka kreditining t zda qaytuvchanligi va likvidliligini ta'minlash maqsadida banklar o'zlarining garv qog'ozlarini ikkilamchi kredit bozoriga erkin muomalasini amalga

shirish maqsadida ip t ka kr ditlari ikkilamchi b z ri p rat rlariga s tish yo`li bilan ip t kani qayta m liyalashtirish;

- ip t ka banki yoki ma sus tashkil etilgan m liya-qurilish k mpaniyalari t m nidan uy-j y s rtifikatlari (bligatsiyalari)ni chiqarish as sida ip t kani qayta m liyalashtirish;

- gar v q gø zlari yordamida ip t ka bilan taøminlangan bligatsiyalarni chiqarishga as slangan ip t ka s kyuritizatsiyasi yordamida ip t kani qayta m liyalashtirish.

Yuq rida k ltirilgan shakllar tahlili as sida jah ndagi mavjud ip t ka bilan b gøliq ip t ka qimmatli q gø zlari va s kyuritizatsiya b z rini shartli ravishda quyidagi ikkita - bir p gø nali va ikki p gø nali - m d lga ajratish mumkin. Shu o`rinda baøzi mamlakatlarda qo`llanilayotgan qo`shma - yaøni har ikkala m d lni maølum darajada qo`llashga as slangan ularning ssa va imk niyatlaridan bird k f ydalanishga yo`naltirilgan - m d lni shartli ravishda al hida ajratib ko`rsatish mumkin. Bunda aytish j izki, bir p gø nali m d lda birinchi va ikkinchi shaklning usullari qo`llanilib, s kyuritizatsiya as sida chiqariladigan ip t ka qimmatli q gø zlari i tis slashgan bank t m nidan chiqariladi. Ikki p gø nali m d lda ham ikki shakl qo`llanilib, s kyuritizatsiya davlat yoki n davlat ma sus p rat rlar t m nidan amalga shiriladi. Umuman lganda, ip t ka kr diti ikkilamchi b z rining fa liyat yuritishi ip t ka banklari kapitalining likvidligini taøminlaydi, pul massasini b r tga yo`naltiradi, mamlakat hududlari va iqtis diyot s halari bo`yicha kapitalning qayta taqsimlanishiga, m liya b z ri va ko`chmas mulk, r b z rlari int gratsiyalashuviga yordam b radi, kr ditlar bo`yicha f iz stavkalarini barqar rlashtiradi.

Shu o`rinda ip t ka kr ditlashning ikki p gø nali m d lining o`ziga s kamchilik va ij biy taraflari 2.3.2-jadvalda k ltirilganid k, al hida ajratib ko`rsatish mumkin.

2.3.2 ójadval

Ikki p gø nali m d l s masining kamchiliklari va ij biy taraflari

Kamchiliklar:	Ij biy taraflar:
1. S ma tuzilmasining murakkabligi. 2. B shqa fuqar lik-huquqiy shar itlarga to`g`ridan-to`g`ri int grallashuv mumkin emasligi. 3. S kyuritizatsiya jarayonining qimmatligi qarz luvchiga kr dit mablag`dari bah si shishiga lib k ladi. 4. Ssuda kapitali b z ri t branishlari va iqtis diy h latga o`ta b g`dikligi. 5. Majburiyatlarni bajarish bo`yicha ip t ka b z ri ishtir kchilarining o`zar kuchli b g`dikligi.	1. Ip t kani kr ditlash bo`yicha p ratsiyalarni m liyalashtirish manbalarining k ngligi. 2. Kr dit rlar o`rtasida risklarning qayta taqsimlanishi. 3. R surslarning mintaq va iqtis diyot s kt rlar o`rtasida qayta taqsimlanishi mumkinligi.

O`zb kist nda ip t ka b z ri instrum ntal tuzilmasi mun sabatlarini ip t kani to`g`ridan to`g`ri m liyalashtirish usulida qo`llaniladigan bank t m nidan uni to`liq kr ditlash va chiq ip t ka kr diti b rish as sida m liyalashtiriladi. U rij mamlakatlaridagid k, as san davlatning ijtim iy-iqtis diy, jumladan, uy-j y qurilishi.

Birinchi m d l as san vr pada ô G rmaniya, Daniya, Frantsiya, Shv tsiya, N rv giya, Finlyandiya, Ispaniya, Avstriya, Nid rlandiya, Shv ytsariya, P lsha, Ch iya, V ngriya, Sl vakiya, Sl v niya, Ruminiya, B lgariya, Turkiya kabi k ntin ntal mamlakatlarda, Yap niya va Isr ilda qo`llaniladi. Riv jlanayotgan mamlakatlarda esa birinchi shaklning as san birinchi ikki usuli qo`llaniladi.

Ikkinchi m d l AQSH, Buyuk Britaniya, Kanada, Avstraliya, it y, Tailand, Yangi Z landiya, L tin Am rikasi, Afrika mamlakatlari va Hindist n, R ssiya F d ratsiyasi, Ukraina davlatlarida qo`llaniladi.

Uchinchi, ya`ni qo`shma m d l ayrim davlatlarda, jumladan, Q z gøst nda qo`llaniladi.

Siyosatlarid irasida fa liyat yuritadi. Bunda iqtis diyotni kr ditlash va ip t kani riv jlantirish uchun kr dit tashkil tlari yildan ó yilga r surslarini shirib b rm qda. Ularning ip t kani m liyalashtirish uchun ajratgan kr ditlari hajmi yildan yilga rtib b rm qda (2.3.3-jadval).

2.3.3-jadval

O`zb kist nda ip t kaning riv jlanish dinamikasi

Kursatkichlar	Yillar				
	2006	2007	2008	2009	2010
Uy-j y qurilishiga b rilgan ip t ka kr ditlari hajmi, mlrd. So`m	0,059	61,283	120,94	133,54	171,75
Ip t ka uchun gar v	00604	78 994	162 049	186 85	224,62
Ip t ka kr ditlari hajmining umumiy bank kr ditlaridagi ulushi, %	0,0014	1,3	1,91	1,56	1,95
Uy o`jaliklariga uy-j y s tib lish uchun b rilgan bank kr ditlari, mlrd. so`m	4,54	7,7	14,2	22,5	31,5
Uy o`jaliklariga uy-j y s tib lish uchun b rilgan bank kr ditlarining umumiy bank kr ditlaridagi ulushi, %	0,11	0,16	0,22	0,37	0,46
Ip t ka kr ditlarining pr gn z	-	15	2,1	2,4	2,6
Uy-j y qurilishiga b rilgan ip t ka kr ditlari hajmi (YAIMga nisbati), %	0,0003	0,22	0,33	0,28	0,30
Uy o`jaliklariga uy-j y s tib lish uchun b rilgan bank kr ditlari hajmi (YAIMga nisbatan), %	0,022	0,027	0,039	0,047	0,049
Bir kishining uy-j y bilan ta`minlanishi (m.kv./kishi), Jumladan, qishl q j ylarida	13,2 12,8	14,8 14,6	15,1 14,9	15,5 15,1	16,0 15,6

Manba: O`zb kist n R spublikasi Davlat statistika qo`mitasi va Markaziy bank ma`lum tlari.

2.3.3.-jadval ma`lum tlari ko`rsatishicha, uy-j y qurilishiga b rilgan ip t ka kr ditlari hajmi 2006 yilda 0,059 mlrd so`mni tashkil qilgan bo`lsa, 2010 yilga k lib ushbu ko`rsatkich 171,75 mlrd so`mga tdi va shu bilan birga bank kr ditlaridagi ulushi 2005 yilda 1 f izga ham tmagan bo`lsa, 2010 yilda 1,95 f izni tashkil qildi. Buning sababi shundaki, ushbu yillarda davlatimiz t m nidan uy-j y qurilishiga e`tib r kuchaygan bo`lib, 2006 yilda «Ip t ka to`g`risida»gi q nunning qabul qilinishi hamda 2007 yil 3 yanvarda O`zb kist n R spublikasi Vazirlar Mahkamasining 2-s nli qar ri bilan «Uy-j y qurilishiga, uni r k nstruksiya qilishga va s tib lishga ip t ka kr diti b rish to`g`risida»gi niz mning tasdiqlanishi bo`ldi. Umuman lganda, ip t kani m liyalashtirishning hajmi va o`shish dinamikasi davlatning ijtim iy-iqtis diy siyosati as sida izchil amalga shirilayotgan ip t kani riv jlantirish talablariga to`liq jav b b ra lmayapti. Chunki, davlatning h zirgi davrdagi makr iqtis diy indikat rlari o`shish t nd ntsiyasiga ega bo`lishiga qaramay, uy o`jaliklariga uy-j y s tib lish uchun b rilgan bank kr ditlari hajmining YAIMdagi ulushi juda kam (0,049 f iz).

D mak, mamlakatimizda ip t ka kr ditlarini riv jlantirish uchun tij rat banklarining ip t ka kr ditini b rishga m liyaviy r surslar jalb qilishlarini ragobatlantirish l zim. Ah liga uy-j y qurilishini m liyaviy jihatdan qo`llab-quvvatlashni ta`minlash bo`yicha ma sus uz q muddatli kamida o`n yillik d p zit s rtifikatlarini mu malaga chiqarish va ip t ka kr ditlarini kr dit bo`y kti summasining 20 f izidan kam bo`lmagan miqd rdagi d p zit s rtifikatlariga ega bo`lgan sha slarga b rishni tashkil qilish mumkin.

Fikrimizcha, ikki p gø nali m d l nisbatan tak millashgan m anizm his blanadi. Bunda tij rat banklari ip t ka kr ditlarini mij zlarga maqbul bo`lgan f iz stavkalarida b radilar. Undan k yin, kr ditlar ag ntlk t m nidan s tib linadi va ag ntlk ip t ka majburiyatlari ta`min ti as sida ip t ka bligatsiyalarini chiqarish as sida s kyuritizatsiyani amalga shiradi. Agar mazkur bligatsiyalar bo`yicha muamm yuzaga k lsa, davlat to`l v yuzasidan kafild r his blanadi va to`l vni amalga shiradi. Tij rat banklari ip t ka kr ditlarining f iz stavkalari ag ntlkning ip t ka bligatsiyalari bo`yicha b lgilangan f iz stavkalari as sida shakllanadi. Bunda, albatta, bankning 1,25 - 2,0 f iz miqd ridagi marjasi ham his bga linadi.

Fikrimizcha, O`zb kist n R spublikasi Markaziy bankining qayta m liyalashtirish stavkasi ag ntlkning ip t ka majburiyatlari bo`yicha b lgilanadigan f iz stavkalari uchun as s bo`lib izmat qilishi l zim.

Ip t ka qimmatli q gø zlari b z rini shakllantirish va uni riv jlantirish uchun dastlab qabul qilingan Fuqar lik k d ksi, Uy-j y k d ksi, «Mulk to`gørisida»gi, «Gar v to`gørisida»gi va «Ip t ka to`gørisida»gi (2006 yil) O`zb kist n R spublikasi q nunlarining mantiqiy dav mi sifatida jah n tajribasidan k lib chiqqan h lda, ipp t kani qayta m liyalashtirish, ya`ni ip t ka qimmatli q gø zlari b z rini shakllantirish va tartibga s lishga izmat qiluvchi «Ip t ka bligatsiyalari to`gørisida»gi va «S kyuritizatsiya to`gørisida»gi q nunlarni qabul qilish va amaliyotga j riy etish l zim.

UL SA VA TAKLIFLAR

BMIning tayyorlash jarayonida quyidagicha ul salar lindi:

1. 2006-2013 yillar m baynida O`z b kist n R spublikasi tij rat banklari r gulyativ kapitali tarkibida ustav kapitalining salm g`oi barqar r sur`atlarda o`sdi, ushbu h lat r spublikamiz hukumati va Markaziy bank t m nidan tij rat banklarining ustav kapitalini va inv stitsi n fa liyatini shirish siyosati lib b rilayotganligi bilan iz hlanadi.

2. R spublikamiz tij rat banklari kapitalining o`shish sur`atini ularning brutt aktivlari o`shish sur`atidan r qada q lishiga yo`l qo`ymaslik l zim. Buning uchun, birinchidan, banklarning umumiy kapitalining barqar r o`shish sur`atini ta`minlash l zim; ikkinchidan, zarur h llarda yuq ri riskli aktivlarning miqd rini kamaytirish l zim.

3. Tadqiq t natijalari bo`yicha tij rat banklarining yakuniy ko`rsatkichi bo`lgan f ydasiga ta`sir etuvchi millarni o`zar b g`oqligini aniqlash maqsadida ek n m trik m d l ishlab chiqildi va uning as sida o`Ipotekabankö aksiyad rlik tij rat banki f ydasining istiqb ldagi pr gn zli qiymatlari his blab chiqildi.

Yuq ridagi bayon qilingan fikr-mul hazalardan k lib chiqib kichik bizn s sub`oy ktlarining tadbirk rlik fa lligini riv jlantirish uchun quyidagi takliflarni tavsiya etamiz:

1. Iqtis diyotning r al s kt rlarini alqar m liya tashkil tlari kr dit liniyalari his bidan kr ditlash amaliyotini zam n talabiga jav b b radigan darajada yo`lga qo`yish. Bunda, o`Ip t ka banköATIB ch t-el mamlakatlarning mablag`darini jalb qilish va ularni iqtis diyotning r al s kt rlarini riv jlantirishni yanada ptimal yo`naltirish l zim.

2. Inv st rlar mablag`darini jamlash va uy-j y qurilishini riv jlantirishni ta`minl vchi uy-j y s rtifikatlarini amaliyotga j riy qilish l zim. Buning uchun mamlakatimizda tarli shart-shar itlar yaratilgan bo`lib, tij rat banklari hamda qurilish k mpaniyalari t m nidan uy-j y qurilishida m liyaviy muamm larning hal qilinishiga yordam b radi. Shu bilan birga, mij zlarining s rtifikatlarni bo`sh

pul mablagʻlari payd boʻlishiga qarab s tib lishlari rqli uy-j yga ega boʻlishlari s nlashadi.

3. Imtiyozli kr ditlash f ndining mablagʻlari tij rat banklari kapitalining tarkibida his bga linmasligi k rak, chunki ushbu f nd mablagʻlari kr dit sifatida ishlatiladi, kr dit esa, yuq ri riskli aktiv his blanadi.

F YDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`Y ATI

1. O`zb kist n R spublikasi K nstitutsiyasi ó T shk nt: O`zb kist n, 2000 ó 40 b.
2. O`zb kist n R spublikasining õFuqar larning banklardagi m natlarini him yalash kaf latlari to`g`risidaögi q nuni. 04.04.2002
3. O`zb kist n R spublikasining õBank va bank fa liyati to`g`risidaögi q nuni 1996 y.
4. O`zb kist n R spublikasining õMarkaziy bank to`g`risidaögi q nuni. 1995 y.
5. O`zb kist n R spublikasining õTadbirk rlik fa liyati erkinligining kaf latlari to`g`risidaögi q nuni. - T shk nt shahri. 2000 yil 25 may.
6. Karim v I.A. Bank tizimi, pul mu malasi, kr dit, inv stitsiya va m liyaviy barqar rlik to`g`risida. T.: «O`zb kist nö, 2005
7. Karim v I.A. «O`zb kist n iqtis diy isl h tlarni chuqurlashtirish yo`lida». - T shk nt: O`zb kist n, 1997.
8. Karim v.I.A. «O`zb kist n buyuk k lajak sari». T shk nt: O`zb kist n, 1999.
9. Karim v I.A.«Iqtis diyotni erkinlashtirish, r surslardan t jamk rlik bilan f ydalanish ó b sh yo`limiz». // õO`zb kist n v ziö. 2002 y. 21.16 f vral.
10. Karim v I.A. Jah n m liyaviy-iqtis diy inqir zi, O`zb kist n shar itida uni bartaraf etish yo`llari va ch ralari.-T.: O`zb kist n, 2009.
11. Karim v I.A. õAs siy vazifamiz-vatanimiz taraqqiyoti va alqimiz far v nligini yanada yuksaltirishdirö T.: õO`zb kist nö, 2010.
12. Karim v I.A. õBarcha raja va dasturlarimiz vatanimiz taraqqiyotini yuksaltirish, alqimiz far v nligini shirishga izmat qiladiö. T.: õO`zb kist nö, 2011.
13. Karim v I.A. õ2012-yil Vatanimiz taraqqiyotini yangi b sqichga ko`taradigan yil bo`ladiö, T.: õO`zb kist nö, 2012.

14. Karim v I.A. B sh maqsadimiz ó k ng ko`lamli isl h tlar va m d rnizatsiya yo`lini qat`iyat bilan dav m ettirish. T.: O`zb kist n, 2013.

14. Karimov I.A. õ2014-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2015-yilga mo`ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo`nalishlariö, õXalq soæziö gazetasi, 2015 yil, 17 yanvar, 11-son.

15. P l j ni p ryadk ispravl niya shib k v finans v tch ta k mm rch ski bank v (Utv rjd n p st n vl ni m TSB RUz t 08.11.2003 g., 27/14).

16. õTij rat banklarida likvidlikni tartibga s lishga qo`yilgan talablar to`g`risidaögi Niz m (Adliya Vazirligidan 1998 yil 2 n yabrda 421-s n bilan ro`y atga lingan).

17. Tij rat banklari kapitalining tarligiga ko`yiladigan talablar to`g`risida. (Adliya vazirligida 2000 yil 25 iyulda, Markaziy banki t m nidan 2000 yil 26 apr lda 949-s nli 420-s nli ro`y atga lingan).

18. O`zb kist n R spublikasi banklarida chiladigan bank his b varaqlari to`g`risida Yo`riqn ma (Adliya vazirligi t m nidan 2001 yil 10 n yabrda 1080-s n bilan ro`y atga lingan).

19. His b-kit blar Markazida banklarar to`l vlarni amalga shirish tartibi (Markaziy bank t m nidan 2004 yil 15 f vralda 561-s n bilan tasdiqlangan).

20. Tij rat banklarida f izlarni his blash to`g`risida Niz m (Adliya vazirligi t m nidan 2003 yil 11 oktabrda 25/8-s n bilan ro`y atga lingan).

21. P padyuk K.N., Mirza id va Sh.G. D n jn brash ni . Kr dit i finans . Uch bn p s bi . óT.: Univ rsit t, 2006.

22. Dr b zina L.A. Finans , d n jn bra ni , kr dit. -M.: õFinans ö 1997.

23. Sams n v F. F. Finans , d n jn bra ni i kr dita. ó M., 2002.

24. Abdufattayeva N.A. õIqtisodiyotni mod rnizatsiyalash sharoitida banklarning inv stitsion faoliyatini oshirishö, OæZMU, Toshkent, 2013 y., 57 bet.

25. Alim v I.I., Husan v A.G. Tijrat banklarining qimmatli qogʻozlar bilan p ratsiyalari. O`quv qo`llanmasi. TDIU., 2006.
26. Buzgalin A.A. Fakt r ptimaln y likvidn sti. //oBank vsk d l o, 2005,. 1.
27. D ngi. Kr dit. Banki. Uch bnik. P d. r d. Alpat v G. . o M.: TK. V lki., Pr sp kt. 2004.
28. Karim v N. Bank tizimi barqar rligida tashqi naz rat va auditning ahamiyati. B z r, pul va kr dit. - T., 2006 y. - N 1. 19-21 b.
29. B lta v . Banklarda lizing p ratsiyalari his bini tashkil etish. B z r, pul va kr dit. - T., 2003 y. - 9., 3-4 b.
30. Abdulla va Sh.Z. Kr dit p rtf lini b shqarishda div rsifikatsiyalash ahamiyati/ B z r, pul va kr dit. -T., 2003.- N 5., 8-9 b.
31. Vah b v A.A. «B z r mun sabatlari tizimidagi ijtim iy f ndlar». o T: Shark. 2003. o 319 b.
32. Sattar v B.K. Ip t ka: sal hiyat va imk niyat // S liq to`l vchining jurnali.- T shk nt, 2010 - 11. - B. 37-39.
33. Makk n l K.R, Bryu S.A. «Ek n miks». M: R spublika. 1997 t.1 - 221 s.
34. O`zb kist n R spublikasi Davlat Statistika qo`mitasi ma`lum tlari. 200562013 y.y.

Int rn t saytlari:

35. www.uza.uz- (Natsionalnaya informatsionnaya ag ntstvo)
36. www.cer.uz- (ts ntr ekonomich skogo issl dovaniya)
37. www.iasc.org.uk - (International Accounting Standards Committee)
38. www.gov.uz o (novosti pravit lstva Uzb kistana).
39. www.cbu.uz (Markaziy Bank)
40. www.uba.uz.(ozbekiston banklari assotsiatsiyasi)
41. www.ziyonet.uz.